

nous
horitzons
fundació

Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya

La lluita per retornar les llibertats
democràtiques en el Mataró de la postguerra

Margarida Colomer i Rovira

El pensament
i l'acció

QUADERNS DE LA FUNDACIÓ NOUS HORIZONS = Hivern 2007

El pensament
i l'acció

QUADERNS DE LA FUNDACIÓ NOUS HORIZONS ≈ Hivern 2007

26

Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya

**La lluita per retornar les llibertats
democràtiques al Mataró de la postguerra**

Margarida Colomer i Rovira

**nous
horitzons**
fundació

c/ Ciutat, 7
08002 Barcelona
Telf. 93 301 06 12
Fax: 93 412 42 52
E-mail: fundacio@noushoritzons.cat
www.noushoritzons.cat

Amb el suport de

Iniciativa per Catalunya Verds

ÍNDIX

Pròleg.....	4
1.- Introducció.....	7
2.- Aproximació a l'organització del PSUC i de les JSUC a Mataró.....	9
3.- La postguerra i la lluita per les llibertats democràtiques per part de la JSUC a Mataró.....	12
4.- Detenció de 10 joves militants de les JSUC de Mataró l'any 1950.....	18
4.1.- Relació dels 10 joves de les JSUC de Mataró detinguts.....	20
5.- Memòria de les vivències de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya a Mataró.....	21
5.1.- Joan Bueno Anglada.....	21
5.2.- Antoni Dalmau Aràbia.....	26
5.3.- Rossend Dalmau Graupera.....	29
5.4.- Salvador Riera Oller.....	36
5.5.- Romuald Graner Vilaseca.....	42
5.6.- Lluís Riera Serrat.....	47
5.7.- Jaume Vázquez Acedo.....	52
5.8.- Amadeu Vives Nicolau.....	57
6.- Consideracions generals.....	66
7.- Fonts Orals.....	76
8.- Arxius Consultats.....	76
9.- Bibliografia Consultada.....	76

PRÒLEG

La Margarida Colomer ens va demanar unes ratlles per encapçalat el treball sobre les JSUC a Mataró (1936-1959) i ens comentà que li agradaria veure-hi la visió d'uns aleshores joves comunistes que coneixen uns “vells militants” que tornen o ingressen al PSUC a finals dels anys 70.

Val a dir que quan entrem al PSUC a principis dels anys 70 ens trobem amb una organització molt jove, els més veterans no tenen pas 30 anys aleshores o com a molt els acaben de fer (Agustí Valdé, Lluís Fernández, Antoni Cuadras, Antònio Rodríguez, Pedro Barrena, Antoni Segarra, Jesús Nieto, Juli Sanmartin...). Potser l'excepció seria en Jordi Casals que sembla que havia vingut amb encàrrec de reorganitzar el partit des de París.

Hi falta la generació dels nostres pares. Això no passa només al PSUC. L'exemple més clar serà la composició de les candidatures de les eleccions municipals del 1979. En el cas de Mataró, el cap de llista més veterà serà el dels socialistes en Joan Majó .

D'alguna manera podríem dir que, a nivell de Mataró, no hi ha continuïtat aparent entre el partit de la Guerra i la República i el dels anys 70. Alguns dels militants de les JSUC, quan “ingressen” o “tornen” al Partit, ens diuen que ells no n'havien estat del PSUC, que “ells eren militants de les JSUC”, no ens confonguem!. Aleshores ens adonem que als anys 40 i primers 50 hi havia qui havia seguit defensant els mateixos ideals dels que nosaltres ens sentíem hereus. Retrobem una baula perduda de la “lluïta sorda i constant” contra la dictadura.

El primer que ens fan saber és que l'ordre del Partit, quan sortien de la presó, havia estat, “quan el partit us necessiti ja us vindrem a buscar”. I els anys 75 i 76 els van anar a buscar tant els “joves” militants de la nova fornada, com els que havien tornat de l'exili. Això a més d'un el va despistar.

Quan tornen a la militància, més o menys activa, segons les circumstàncies personals, ens

mostren la seva alegria de veure un PSUC jove, un partit en que ells diuen “hi ha molta gent preparada”, hi veuen molts nois i noies universitaris, mestres, treballadors de coll blanc, a més de les noves fornades del moviment obrer. Un partit diferent del que recorden de l'època de la República on hi pesaven molt més els treballadors de “mono blau”.

Són gent que ve de la història, de la nostra història, però que no ens van explicar la seva, potser perquè creien que hi havia una altra feina més urgent en aquells moments. Són companys que ens vinculen amb el passat republicà, amb la tradició del moviment obrer local. Amb ells vam conèixer el “niu de rojos” solidaris que era la cooperativa del Forn del Vidre de Mataró.

Amb la crisi que provocà la ruptura del PSUC, després del IV Congrés, alguns dels vells companys, com en Sendo i en Manel Dalmau, o la Teresa Cortina que són un referent unitari i pateixen quan veuen venir la trencadissa. Però ens diuen que no hem de mirar al passat sinó al futur i se senten vinculats amb el nou model de partit més obert.

Exemple de reflexos de la clandestinitat se'ls veuen sovint. Un cas ben representatiu el trobem al moment de l'intent fallit de cop militar d'en Tejero i Milans del Bosch: quan els responsables de l'organització van al local de l'Agrupació del Centre pensant en retirar tota la documentació que pogués ser comprometedora si queia en “males mans” es troben amb dos veterans, en Sendo i la Teresa, que ja havien fet neteja.

Quan el PSUC, després de la caiguda dels murs i de la crisi del comunisme, s'aboca a la creació i enfortiment d'Iniciativa per Catalunya, encara trobarem vells joves de les JSUC en l'organització i tasques de la nova formació política.

En molts militants de la immediata postguerra trobem sovint reflexos de culpabilitat. Són el resultat de 40 anys de victòria franquista, que per ells i pel moviment obrer són de desfeta. Quan en Sendo Dalmau ens deia pocs dies abans d'escriure aquestes ratlles: “perquè n'hem de tornar a parlar, ja vam passar el rasclat”, ens fa pensar en la necessitat de fer memòria i donar reconeixement als lluitadors contra la dictadura dels moments més

durs de la repressió franquista. Quan avui el revisionisme històric per boca i ploma dels neofranquistes ens vol fer creure que tots eren iguals o que per obra de la dictadura es va modernitzar Espanya, fer memòria és una necessitat per la salut de la nostra democràcia.

Per tot això ha estat un plaer escriure aquestes ratlles de presentació del treball de la Margarida Colomer que té la virtut d'arribar a temps de fer parlar els protagonistes i de posar les coses al seu lloc: fins i tot en el moment més fosc i més terrible de la postguerra immediata, amb repressió i amb fam a Mataró, hi va haver joves i no tan joves que van mantenir els valors i van saber lluitar per salvar-nos els mots! Quina lliçó! Van perdre una guerra però van ajudar, més del que ells mateixos es pensen des de la seva modèstia, a guanyar la batalla per la llibertat.

Ens atrevim a encoratjar la Margarida a que segueixi treballant per la recuperació de la memòria i contra l'oblit.

Josep Canal i Codina

Josep Illa i Ximenes

Salvador Milà i Solsona

1.-Introducció.

Enguany es recorden diversos aniversaris estretament relacionats: 75 anys de la proclamació de la Segona República, els 70 anys del començament de la Guerra Civil i la unificació del PSUC i de les JSUC.

Després d'uns anys de silenci impulsat per polítics, periodistes i historiadors, van propagar una amnèsia entorn els anys del franquisme, pensant que era el millor per una pau social, emparant-se en una suposada voluntat d'afavorir la convivència.

Una vegada comprovada que la amnèsia no ens duia enlloc, ja que amagar el passat no ha contribuït a millorar les relacions socials, ans el contrari, oblidar el passat el que ha fet és afavorir a falsificar-lo i per tant ha ajudat a tergiversar-lo. Per superar el passat i poder construir un present i un futur millor, cal tenir-ne un coneixement el més ampli i concret possible. Una vegada apresada la lliçó i iniciat el camí democràtic, avui som una colla de historiadors i historiadores que ens hem proposat recuperar la Història i la memòria històrica d'aquest passat més recent que és el franquisme.

El 28 d'abril tots els grups parlamentaris, amb l'excepció del PP, van aprovar la proposició no de llei que declarava el 2006 any de la Memòria Històrica, i a la vegada instava al Govern Espanyol, coincidint amb els 75 anys de la proclamació de la República, a presentar amb un termini d'un mes, l'informe sobre la situació de les víctimes de la guerra civil i del franquisme.

Tots aquests aniversaris tindran a Catalunya un espai de trobades acadèmiques i de reflexió per aprofundir en el coneixement històric i propiciar el debat científic.

Durant els governs de la UCD es van destruir molts documents que afectaven a la policia i a la Falange; reconstruir segons quines històries de la repressió a nivell estatal ens serà molt difícil i en alguns casos completament impossible, però encara resten diversos arxius provincials com són els de Govern Civil, Tribunal Militar i altres, on s'hi troba molta documentació segurament destinada a ser cremada. Però gràcies a que no estava ordenada es va poder salvar i avui podem treballar amb aquesta documentació, a l'Arxiu Nacional de Catalunya, per descomptat i en els arxius locals i comarcals, com en el cas

del Maresme i de Mataró concretament.

El fet de poder treballar en el terreny local ofereix la possibilitat d'acostar-te més als seus protagonistes i té l'avantatge de permetre una història més propera, més detallada i personal, que sense renunciar al marc català, pot reflectir la panoràmica d'una repressió en el context d'una ciutat industrial com és Mataró.

Per investigar en aquesta línia vaig decidir presentar dues memòries, les d'Antoni Dalmau i Rossend Dalmau, a la Sessió d'Estudis Mataronins de l'Arxiu de Santa Maria, que anualment brinda l'oportunitat, a les persones interessades en la investigació històrica de la ciutat, a presentar les seves recerques. El Centre d'Estudis Locals de Mataró és un lloc de trobada de cronistes i historiadors/es, de debat i posteriorment d'edició de totes les comunicacions amb la col·laboració del Patronat de Cultura de l'Ajuntament de Mataró. La meua sorpresa va ser quan, en començar a fer les entrevistes, em vaig adonar que ambdues, tant la de Antoni Dalmau com la de Rossend Dalmau, tenien un aspecte en comú: la seva detenció, per la mateixa causa, com a militants de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC). A la vegada vaig anar descobrint que els detinguts per aquest mateix motiu a Mataró van arribar a ser deu i d'aquí va sorgir el meu desig d'investigar on podien raure les altres persones per recollir la seva memòria i poder-la plasmar de la mateixa manera que els seus companys de captiveri. He anat entrevistant a tots els que he pogut llevat de tres que estan morts i que no he tingut manera de connectar amb cap familiar proper. També tenim el cas d'una persona que no està bé de salut i han estat la seva muller i el seu fill els que m'han facilitat la informació.

Després de recuperar la memòria històrica d'aquests ciutadans no ha estat possible presentar-la a la Sessió d'Estudis Mataronins ja que el seu abast ha superat amb escreix l'extensió de vint fulls. Per aquesta raó he buscat altres camins que facilitessin la seva publicació.

Són memòries entranyables que abracen des de la trajectòria professional i les diversions, fins els sentiments de dolor, d'amistat, de solidaritat i, el que és molt important per les generacions més joves, el seu testimoni de lluita a favor de les llibertats democràtiques en èpoques molt difícils. A la vegada ens dibuixen, en unes pinzellades magistrals, el marc de

la vida quotidiana del Mataró de la República, de la Guerra Civil i el de la Dictadura Franquista, i aquesta última en tota la seva cruesa per la repressió i la por que va generar. Aquest recull de memòries, ens ofereix l'oportunitat de retre homenatge als nostres entrevistats, els que encara viuen, i per extensió, a tots i a totes les persones de Mataró que en aquella època foren represaliades. També pels i per les que van defensar la República durant la Guerra Civil i van seguir defensant-la durant la Dictadura i, com a conseqüència, van ser víctimes del franquisme a Mataró, des de les files de les JSUC i a d'altres organitzacions polítiques i sindicals.

Una altre finalitat important d'aquest treball és fer-lo arribar als ciutadans i ciutadanes perquè tinguin més coneixement dels fets de la República, de la Guerra Civil i de la lluita antifranquista a Mataró. Massa temps ens van fer creure que els que van defensar els valors democràtics de la República eren els culpables de la guerra, i fins i tot els mateixos lluitadors i les seves famílies conservaren en silenci les seves implicacions.

2.-Aproximació a l'organització del PSUC i de les JSUC a Mataró.

Tant la fundació del PSUC com de les JSUC a Catalunya el 23 de juliol de 1936 foren inspirades en les idees del Front Popular antifeixista a l'Europa dels anys trenta i dels moviments revolucionaris catalans socialistes, sindicalistes i comunistes, tots ells en la voluntat de ser un moviment socialista i nacionalista català.

No va ser pas de cop i volta que es van generar aquestes idees: el 1935 es va celebrar el VII Congrés de la Internacional Comunista i des d'allí ja s'estava propugnant el Front Popular i el Partit Únic del Proletariat com a corrent unitària i també hi influí de manera determinant la derrota de les forces obreres i nacionalistes en els Fets d'Octubre de 1934. L'octubre de 1935 es formà un Comitè d'Enllaç entre el Partit Comunista de Catalunya (PCC), la Federació Catalana del PSOE, la Unió Socialista de Catalunya (USC) i el Partit Català Proletari (PCP).

Un mes abans de la unificació del PSUC, mes de juliol del 1936, el Comitè d'Enllaç dels quatre partits havia aprovat i publicat un document que fixava els punts en què s'havia de basar el nou partit unificat i que varen signar Joan Comorera, Artur Cussó, Rafael

Vidiella i Miquel Valdés en nom de les seves respectives organitzacions. Tot i així la unificació del proletariat no fou possible perquè pocs mesos abans s'havia format un altre partit anomenat POUM, nascut d'una part del Bloc Obrer i Camperol (BOC) i d'Esquerra Comunista, i que durant un llarg període estigué en discòrdia amb el PSUC per raons estratègiques.

Les JSUC també van ser fruit d'aquesta col·laboració, però des del seu inici foren una organització independent del PSUC; tenia els seus dirigents i les seves pròpies regles de joc, tot i que les línies polítiques eren molt semblants. Els seus militants, però estimen amb orgull la seva independència. Les JSUC va unificar-se abans que el PSUC; ho feren l'abril de 1936; una de les seves màximes responsables va ser Margarida Abril.

Durant la Guerra Civil a Catalunya, el PSUC, amb el suport de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC) i la UGT va tenir una gran organització de masses. Els seus militants assumiren responsabilitats de govern a les empreses, als ajuntaments i al Govern de la Generalitat.

A Mataró el PSUC també va seguir els mateixos passos que a Barcelona i així ens trobem que el diari Llibertat del 25 de juliol de 1936 publica la formació del primer Comitè, format per:

President: Jaume Comas Jo

Secretari general: Francesc Barbena

Secretari d'organització: Ramon Jubiñà

Secretari d'organització d'actes: Enric Dalmau

Caixer: Joan Tarafa

Comptador: Artur Puigvert

Vocals: Ignasi Prat, Vicenç Torres i Manel Escandell.

El 17 d'agost de 1938 el diari Llibertat de Mataró ens informa de la nova formació del Comitè del PSUC a Mataró.

Secretari general: Jaume Compte.

Secretaria organització: Carme Ribas.

Secretari sindical : Josep Masnou.

Secretari finances: Vicenç Casals.
Secretari agrari: Enric Abril.
Secretari de masses: Pascual Carniago.
Secretari de quadres: Emili Peña.
Secretari d'agitació: Joan Pairo.
Secretaria femenina: Eulàlia Illa.
Secretaria de joventut: Josefa Abril.

El nou partit a Mataró comptava amb destacats dirigents que des del primer moment va atraure una gran quantitat d'homes i dones que en les files del partit van lluitar a favor de la República. La majoria d'ells i d'elles tenien plena consciència de l'opció elegida i és de justícia destacar la seva tasca des del front de guerra o des de l'Ajuntament en càrrecs de responsabilitat.

La sublevació militar produí un gran desconcert en la joventut d'aquell temps que es trobaren en un moment en què havia de caminar sola perquè la gent gran havia anat al front. Es van organitzar a la reraguarda a favor de la República des de diversos àmbits: fàbriques, Socors Roig, hospitals... En aquell temps tenien molt clar que el primer objectiu era guanyar la guerra, però també tenien clar que s'havia de lluitar per les llibertats i l'autonomia de Catalunya, unida amb els ideals de justícia social com eixos essencials d'un programa que prometia que, a partir de la lluita, es podria aconseguir un projecte de futur que garantís les llibertats socials i nacionals posades en perill pels militars amb el seu cop d'estat.

Aquesta joventut va tenir un paper destacat a la reraguarda i contribuí a despertar una consciència de solidaritat envers els homes que lluitaven al front republicà i una convicció que no hi pot haver llibertat nacional sense justícia social. Alguns estaven organitzats a la secció anomenada Pioners per ser els més petits, i altres ja formaven part de les JSUC; no podien anar al front perquè eren massa joves, tot i que el començament alguns es van afegir a les files dels voluntaris falsificant la data de naixement.

No tenim dades del nom dels responsables de les JSUC a Mataró, llevat del de la Margarida Abril, però tenim noms de joves que hi participaven de manera activa, com

Teresa Cortina, Maria Sans, Leocadia Bellavista, Papeta Abril, Lucrecia Abril, Anita Martinez, Gil Cortina, Manel Escandell, Joan Duran, Andreu Caldes, Teodora Martinez, Virtudes Ruiz, Joan Bueno, Antonia Forns, Montserrat Verdalet i Carme Vardalet... i altres com en Rossend Dalmau que estaven organitzat als Pioners.

3.-La postguerra i la lluita per les llibertats per part de les JSUC a Mataró.

La postguerra a Mataró va començar amb l'entrada de les tropes franquistes i els seus aliats el 27 de gener de 1939. Tal com manifesten els nostres entrevistats no van estar ben rebuts per tothom ja que en indrets de la ciutat, en lloc de lloances la desfilada militar, va anar acompanyada d'un impressionant silenci que volia dir moltes coses.

Poc abans de l'entrada de l'exèrcit vencedor a Mataró s'inicien les riuades de gent cap a l'exili; seguidament començaren els maldecaps per treure el pare, els fills o germans dels camps de concentració; l'organització per diferents indrets de grups de resistència armada; buscar avals perquè els soldats poguessin tornar amb la seva família..., tot un ambient d'incertesa que aviat es transformà en una veritable autoritat en què el punt central va ser la persecució dels que havien estat defensors de les llibertats republicanes.

Des del febrer de 1939 en què va sortir el *Diario de Mataró y de la Falange* s'hi van anar publicant els llistats de les persones detingudes i que posteriorment, a l'interrogatori obligat, eren tancades a la presó de Mataró, que va quedar plena a vessar i es va haver d'habilitar el Convent de les Caputxines com a presó provisional.

Aquesta situació aviat es veié agreujada pels Consells de Guerra i els afusellaments en el Camp de la Bota. La por va ser la gran protagonista de la Dictadura de Franco qui va governar sota la jurisdicció militar durant tota la postguerra. Posteriorment es va adaptar a les circumstàncies internacionals però sense abaixar la guàrdia repressiva; els militants del PSUC i de les JSUC van ser uns dels més castigats. Era un temps en què, engrescats per la victòria, es desencadenaren unes actituds de follia en les que el sentit de la justícia mal entesa va passar per sobre de la pretesa "voluntat reconciliadora" que s'estava predicant.

La repressió va ser presentada com un càstig obligat dirigit als autors dels assassinats del

1936, però en realitat es van fer Consells de Guerra Sumaríssims a qualsevol persona que hagués tingut algun tipus de responsabilitat política favorable a la República. Aquesta repressió va continuar al llarg de la Dictadura dirigida a totes les persones que eren sospitoses de militar a organitzacions clandestines que lluitaven pel restabliment de les llibertats republicanes.

Les condicions de vida del Mataró d'aquell temps eren molt dures, com en molts indrets de Catalunya: l'exili, les presons, els camps de concentració..., va deixar debilitades a moltes famílies que d'una o altre manera estaven condicionades per la repressió del règim.

En aquestes circumstàncies hi hem d'afegir les condicions materials i socioeconòmiques que patia tota la societat com la penúria econòmica manifestada per la carestia d'aliments, la manca de matèries primeres, per restriccions elèctriques, les cartilles de racionament, les cues... com si encara estiguéssim en temps de guerra i el que era més injust era la manca de llibertats tant polítiques com sindicals que feia difícil lluitar contra totes aquestes adversitats.

Una vegada acabada la Guerra Civil, en el context de la ciutat de Mataró, el primer que podem detectar és que hi ha sectors de la població que manifesten una voluntat de compromís per continuar mantenint una militància política, hereva de les vivències de la Segona República i de la Guerra Civil. Aquesta voluntat la veiem en diferents grups minoritaris i heterogenis del conjunt de la societat durant els anys quaranta de manera espontània entorn les condicions de vida, ja que la resistència estava marcada bàsicament per la lluita per la supervivència.

Durant els anys quaranta tenim a Mataró diferents grups de militants que s'organitzen clandestinament, però de manera desarticulada i descoordinada. Alguns es concentren entorn el PSUC i les JSUC, també tenim notícia de persones d'ERC, que tot i no estar estructurades, hi havia militants que van fer possible la seva presència amb documents conjunts. El POUM sembla que va desaparèixer com a organització però sabem d'alguns militants que van iniciar un procés d'integració en el Front Nacional de Catalunya.

A partir del 1945 a Mataró es poden trobar “octavetes” pel carrer signades pel PSUC, JSUC, ERC i fins i tot del Partit Carlista¹, cada una amb les seves consignes i amb les seves línies estratègies. Una de les idees que era comú a totes les organitzacions, llevat del Carlisme, era construir un Front Nacional d'Unitat en contra de Franco i de la Dictadura. Més tard, a començaments dels anys cinquanta, trobem fulls d'organitzacions catòliques com la HOAC que critica la postura de l'església oficial i de les condicions de vida que viu el món del treball.

Tant la CNT com la UGT van estar presents en les fàbriques on la majoria dels seus militants formaren part de totes les mobilitzacions per la carestia de la vida; això si, no feien gaires reunions en aquesta època per la manca de possibilitats tot i que hi havia contactes personals entre uns i altres.

Tant el PSUC com les JSUC es van organitzar de manera immediata. En tenim testimoni a partir dels seus militants i també per estudis recents². L'abril de 1941 hi ha un grup de militants del PSUC que van estar empresonats; en tornem a trobar un altre grup el 1945 i un altre el 1947, tots ells inscrits en els llistats de presos a la Model de Barcelona.

En l'estudi de Martin Ramos trobem que hi ha 54 persones que consten organitzades al PSUC de Mataró el novembre de 1944; l'agost de 1945 ni hi ha 150 fins que el 1949 només en resten 31³. No hem consultat les fonts primàries que ha estudiat l'autor, però tenim constància pels nostres entrevistats que 150 militants era una xifra molt elevada en aquelles circumstàncies tan difícils. Tot i així els testimonis ens informen que hi havia diversos grups, però desconnectats entre ells; es veuen en els bars, i en altres centres d'esbarjo.

El mateix autor de l'estudi sobre el PSUC⁴ ens fa referència que a Mataró l'any 1945 dins l'organització del PSUC hi havia dues tendències molt marcades: la que era hereva de la USC i la del PCE, per altra banda la UGT, com a central sindical, estava vinculada encara al PSUC local. Aquesta situació també ens la confirmen alguns dels testimonis que

¹Veure ACM. Governació-48.

²Veure J.L.Martin Ramos pàg: 260, 261, 309, 344-345.

³Veure J.L.Martin Ramos Apèndix 2.

⁴MARTIN RAMOS, J.L. “Rojos contra Franco. Historia del PSUC 1039-1947. pàg. 234 i 309.

estaven organitzats, i ens diuen que hi havia les mateixes polèmiques que en el exili, tant el corrent comunista més dogmàtic com el corrent socialista es van anar distanciant a tenor dels enfrontaments i aliances amb altres forces antifranquistes.

Les JSUC també es van organitzar de manera immediata i més seriosament a partir de 1944. En un inici s'organitzaren joves que ja hi eren durant la Guerra Civil com; Ramon Cervantes i Joan Bueno i altres que desconeixem el seu nom⁵, més tard s'hi van incorporar en Rossend Dalmau i Amadeu Vives i després es va anar ampliant conforme anaven adherint-s'hi més joves disposats a treballar en la clandestinitat, arribant a ser-ne una trentena durant els anys quaranta.

Pensem que aquests joves tot i que no van haver d'anar a la guerra sí que van haver de fer el servei militar, per tant la seva presència a l'organització va estar condicionada per la seva absència mentre durava l'estada al servei militar. El 1946 Rossend Dalmau va ser designat responsable de les JSUC de Mataró per Atanasio Céspedes, que era el responsable de la província de Barcelona, i Amadeu Vives en va ser secretari d'agitació i propaganda a Mataró. Entre 1947-50, Rossend Dalmau va ser responsable comarcal del Maresme.

L'organització es va anar ampliant, però així com en temps de guerra hi havia una gran quantitat de noies que hi militaven en el temps de la postguerra algunes d'aquestes noies van haver de marxar a l'exili i les que es van quedar van centrar la seva militància a les fàbriques, lligades més a les reivindicacions laborals. Algunes noies ens informen que a l'organització clandestina no hi van arribar fins el final dels anys seixanta, quan van trobar un conegut que els hi va fer d'enllaç en la fàbrica on treballava. De tota manera, l'organització clandestina no permetia conèixer més persones de les que estaven organitzades a la mateixa cèl·lula, fins que en els anys setanta, fruit de les grans manifestacions es trobaven en les assemblees, manifestacions i actes públics⁶.

En el marc laboral les condicions de caràcter autoritari i conservador van ser la norma general. Les línies bàsiques d'aquesta política foren els nous sindicats, la regulació de les

⁵Segons els nostres entrevistats no volen dir noms per no comprometre a ningú.

⁶Entrevista a Teresina Cortina. Agost 2006

relacions laborals i la determinació dels salaris per les autoritats. S'aboliren els sindicats lliures i s'instaurà el sindicalisme vertical que aplegava empresaris i treballadors dins la mateixa organització: *l'Organizacion Nacional Sindicalista*. Les relacions laborals van quedar sotmeses a una legislació laboral que el Ministeri de Treball va regular per a cada sector d'activitat amb caràcter obligatori. Un dels exponentes clars de la regressió que comportà aquesta legislació fou que la jornada laboral s'allargués a 48 hores setmanals.

La indústria del gènere de punt a Mataró i a tot Catalunya va tenir dificultats importants, tant pel que fa a la renovació de maquinària obsoleta com en les matèries primeres del cotó, restriccions elèctriques, dificultats de comercialització a causa de la política autàrquica, etc. Ens centrem amb el gènere de punt perquè és la indústria que a Mataró té més rellevància tant per la seva producció com per la seva nombrosa mà d'obra.

Per tenir una idea del tipus d'empreses del gènere de punt a Mataró ens rematrem a l'estudi de M. Llonch. Segons aquest estudi el 1936 tenim un total de 87 empreses amb un total de 6.577 treballadors/es. El 1957 tenim 372 empreses amb un total de 5.484 treballadors/es. Segons l'autora entre el 1936 i el 1957 les empreses de més de 50 treballadors van disminuir i van augmentat les de tipus familiar. La disminució del nombre de treballadors/es és degut a les dificultats del sector del gènere de punt i a diversos factors econòmics lligats amb la política econòmica en general⁷.

Segons estudis que estan en vies de publicació i pel mateix historiador Joaquim Llovet, sabem que la població majoritària de les indústries tèxtils a Mataró era la població femenina i que va ser la que va patir més les dificultats laborals i en un doble sentit ja que homes i dones van patir la manca de drets laborals i la manca de llibertats però en el cas de les dones encara més ja que el salari sempre va ser inferior al dels homes.

El règim franquista fou clarament androcèntric; homes i dones van patir el retrocés dels avenços democràtics aconseguits en la segona República, però les dones, a més, estaven en una clara situació d'inferioritat a nivell social, laboral, jurídic i polític. Un exemple era que en el marc jurídic les dones no podien anar a treballar o treure's el passaport sense el consentiment del seu marit o pare; en general patien un tracte discriminatori.

⁷LLONCH CASANOVAS, M. El Gènere de Punt a Catalunya i a Mataró. Pàg. 96, 97, 104,1798.

Dins aquest context no hem d'oblidar que Mataró en aquests anys quaranta i començament dels cinquanta va ser una de les ciutats de Catalunya en què els treballadors i treballadores es van organitzar en contra de les condicions de vida i van protagonitzar diverses lluites per la subsistència diària, per millores en les condicions de treball, salaris i en contra l'augment dels preus dels productes alimentaris. En foren una mostra les vagues dels anys 1946, 1947, 1949 i 1951, vagues que en la seva majoria van protagonitzar les dones del tèxtil⁸.

Aquests fets ens demostren que el context sociopolític del Mataró de la postguerra va ser molt dur, però va ser contestat malgrat la manca de llibertats i la repressió conseqüent en tots els seus vessants. És sobradament sabut que la societat del benestar actual i tots els valors que encara defensem, són hereus d'aquelles lluites i d'altres de temps anteriors. Les lluites obreres sempre han propiciat unes millores de condicions de vida que tant els empresaris com les administracions polítiques han hagut d'acceptar com a drets socials dels ciutadans.

Diversos estudis ens demostren que a Catalunya en aquests temps es produïren tot un seguit de conflictes obrers i alguns de notable importància. Segons la historiadora Carme Molinero, dos són els factors que expliquen aquestes lluites obreres: les duríssimes condicions de vida, encara agreujades pels efectes de les restriccions elèctriques i sobretot per l'expectativa de canvi oberta amb la derrota dels feixismes a la segona Guerra Mundial. La combinació d'aquests dos factors va fer que alguns sectors dels treballadors i treballadores sortissin de la passivitat i protagonitzessin un moviment reivindicatiu de caràcter espontani o semi espontani, dirigit a aconseguir millores salarials, millores en el racionament i en les condicions de treball⁹.

Les reivindicacions obreres poden semblar molt elementals, però van expressar les necessitats més immediates dels treballadors i en tot cas a Mataró van estar dirigides principalment per les dones de les fàbriques del gènere de punt. El caràcter laboral no pot amagar la dimensió política que comportava l'acció obrera en un context de manca de llibertats de tota mena. Reivindicar un augment de salaris suposava enfrontar-se amb

⁸Arxiu Comarcal del Maresme(ACM). Governació-48-611-612. Arxiu de la Delegació de la FET y de la JONS , caixa 4-1, 4-4.

⁹MOLINERO, C. ; YSÀS, P. "El règim franquista. Feixisme, modernització i consens." pàg 104.

la política salarial del règim i aturar la producció era considerat un delictes de sedició així com el dret de vaga i de manifestació al carrer.

Aquesta aproximació a les condicions socioeconòmiques del Mataró dels anys quaranta va ser el marc sociopolític que acompanyava l'acció dels nostres entrevistats i que en la societat mataronina d'aquell moment foren una part important en l'organització de protesta i resistència al règim franquista.

4. Detenció de deu joves militants de les JSUC de Mataró l'any 1950.

Aquest fet va commoure l'opinió pública de la ciutat de Mataró, especialment entre la classe treballadora. Per això crec necessari fer un recull complet de tot el procés, al marge de les vivències personals dels nostres entrevistats.

Uns joves de l'organització de les JSUC de Barcelona van ser arrestats el dia 31 de desembre de 1949. Van ser interrogats i en les seves declaracions donaren els noms de persones organitzades a Vilanova i la Geltrú i a Mataró. Un d'ells en R. Calvo feia poc era l'enllaç entre l'organització de Barcelona i les altres poblacions, per tant coneixia alguns dels seus militants.

A partir d'aquestes informacions continuaren les diligències a càrrec del Comissari Pedro Polo Borrego i el policia de la Brigada de Serveis Especials de la *Jefatura Superior de Policia* Antonio Juan Creix. En primer lloc interrogaren el grup de JSUC de Barcelona.

Els components del grup de Mataró van ser detinguts el gener de 1950. Els interrogaren i colpejaren a unes dependències de l'Ajuntament, altres a l'edifici de comissaria de policia, després passaren dos dies a la presó de Mataró i van ser traslladats a la Direcció General de Policia a la Via Laietana de Barcelona, on els interrogaren, maltractaren i torturaren durant catorze dies. Van estar incomunicats i posteriorment ingressats a la presó Model¹⁰.

Mesos després, i no tots de cop, van ser posats en llibertat provisional sota fiança. Al cap de poc temps d'aquestes detencions va canviar la normativa i de la jurisdicció de causa

¹⁰Arxiu Militar núm. 3 de Barcelona. Sumari: Causa Ordinària núm. 308-IV1-950, Consejo Superior de Justicia Militar, folio1081. núm16.177

ordinària va passar a la jurisdicció per causa militar, tot i així els joves de Mataró van poder mantenir la llibertat provisional.

El 17 de març de 1953 va tenir lloc a Capitania General de Barcelona, el Consell de Guerra Sumaríssim, on van ser acusats d'associació il·lícita, de tinença d'armes prohibides i de rebel·lió militar. El tribunal va imposar penes de presó que anaven d'un màxim de quatre anys a un mínim de sis mesos. Segons el sumari els hi van ser aplicats uns indults del 1er de maig de 1952 i a més a més un indult general del 9 de desembre de 1949, els dos van influir en la disminució de les penes.

El Capità General de la IV Regió Militar va acordar “*disentir de la sentència por entender que si bien los restantes pronunciamientos son adecuados, en cambio a los procesados Rolando Calvo, Enrique Pubill, i Ramon Parisi, se les debió estimar como comprendidos a efectos penales en el ambito del artículo 289 del Código de Justicia Militar*”¹¹.

Per aquesta raó la Causa Ordinària va passar a Causa Militar i el que va ser més rellevant és que la revisió no va afectar només als tres inculpats que cita el Capità General sinó a tots els del grup i per tant van ser revisades totes les respectives penes del Tribunal Militar.

Aquests tres nois estaven implicats a l'assalt de dos vigilants de nit, als quals els hi van robar les armes. Aquest fet, segons el Capità General havia quedat demostrat i per tant havia de ser castigat de manera més severa, tot i que reconeixia que aquest tipus d'accions no corresponia a les activitats de la resta de militants de les JSUC.

El procés va seguir el curs corresponent i el sumari va ser enviat al Tribunal Suprem de Justícia Militar a Madrid perquè el revisés i determinés unes noves penes de presó. El 23 d'abril de 1954 el Tribunal Suprem va revisar les sentències del Tribunal Militar de Barcelona, imposant noves penes que anaren entre vint-i-quatre anys de reclusió pel grup de joves de Mataró.

¹¹Arxiu Militar núm3. Barcelona. Segons el Sumari de Causa ordinària; 308-IV-50 Consejo Superior de Justicia Militar, folio 1081, núm16.177.

A finals de juny de 1954 detingueren de nou tot el grup de JSUC i foren portats altra vegada a la presó Model de Barcelona. Mesos després uns ingressaren a la presó de Burgos i altres a la Colònia Penitenciària d'El Dueso (Santoña). En total van ser quaranta persones organitzades a les JSUC, deu de les quals eren de Mataró.

Aquesta segona detenció va crear un clima de protesta i indignació per part dels familiars dels presos i d'una bona part de la població que no podien creure la barbaritat de les penes imposades pel Tribunal Suprem de Justícia. En aquesta situació de protesta es va donar la circumstància, que no es va donar en la primera detenció de l'any 1950, en la que es va endegar una campanya internacional a través de ràdio i premsa per part de sectors sensibles a l'oposició de la Dictadura de Franco. En moltes capitals europees es denuncià el fet tot repudiant les penes imposades per la justícia militar franquista.

Els indults de l'any 1952 corresponien a la coincidència de la celebració del Congrés Eucarístic a Barcelona i a la coronació del Papa de Roma Joan XXIII a l'any 1958. Aquesta coincidència va propiciar que Franco dictés un indult parcial de les penes de presó amb la qual alguns detinguts van reduir la pena i altres van sortir en llibertat abans d'hora.¹²

4.1.-Relació dels deu joves de les JSUC de Mataró detinguts:

Noms i Cognoms	Edat	Condemna
Rosend Dalmau Graupera	30 anys	20 anys
Antoni Dalmau Aràbia	28 anys	10 anys
Jaume Vázquez Acebo	25 anys	8 anys
Joan Bueno Anglada	31 anys	12 anys
Amadeu Vives Nicolau	25 anys	15 anys
Francesc Vives Castella	40 anys	4 anys
Salvador Rovira Oller	28 anys	8 anys
Vicenç Morte Navarro	31 anys	6 anys
Ramon Cervantes Albarracín	30 anys	15 anys
Lluís Riera Serrat	29 anys	8 anys

¹² A.M.núm 3 Barna.Causa 308-IV-50. Consejo Supremo de Justicia Militar , folio 1081, núm 16.177. 6 agost 1954.

A banda del grup dels joves sociocomunistes de Mataró, la resta dels grups organitzats a Vilanova i a Barcelona eren els següents: Rolando Calvo Bellot, Enrique Pubill Arno, Ramon Parisi Sans, Josep Ma. Sendrós Milá, Jorge Torres Maltas, Miguel A. Castell Borrell, Juan Garcia Tristany, Diego Armengol Cárceles, Juan Mercadé Bó, Manuel Garcia Tobar, Raimundo Llaveria Solé, Petronilo de la Fuente, Agustín Lucea Mayanta, Ramon Moragas Sidós, José Galvez Escribá, Atanasio Céspedes López, Leopoldo Torroba Llobregat, Cesàreo P. Márquez Segura, Jorge Blanch Víctor, Pedro Malpartida Vernaguer, Fernando Gil Rodríguez, Pablo Segura Abat, Alejandro Guinda Escamilla, José Ma. Llongueras, Juan Comellas Gamisans, José Fullola Casals, Jorge Suñe Martí, Vicente Navarro, Felipe Acebron Orted i Romualdo Grané Vilaseca¹³.

5.-Memòria de les vivències de les Joventuts Socialistes de Catalunya a Mataró:

5.1.-Joan Bueno Anglada.

Va néixer el 23 de novembre de 1921 a Barcelona. Fill d'Agustí i d'Amàlia i té una germana més petita anomenada Rosa. El seu pare era ferroviari i vivia a Madrid. Per raó del seu ofici, anaren voltant per un seguit de poblacions, fins que el 1925 es quedaren definitivament al carrer Cooperativa, 48, de Mataró.

El seu pare pertanyia al Partit Federalista Republicà i el 1931 va passar a militar a ERC. En Joan recorda que anava sovint amb el seu pare als actes que ERC de Mataró feia en el seu local situat al darrere del bar del teatre Clavé.

La primera escola a la que va anar va ser la de Santa Anna, però hi va estar molt poc temps perquè, segons sembla, un dilluns quan va arribar a classe el castigaren perquè no havia anat a missa el diumenge. Els seus pares el matricularen a l'escola del Sr. Baldomer Barrios al carrer Beat Oriol. Durant la Guerra Civil va anar a l'escola Natura (coneguda per les Franceses o Ntra. Sra. de Lourdes). D'aquesta escola recorda que a les aules anaven nens i nenes junts, tenia una mestra que es deia Manen que anteriorment havia estat funcionària de l'Ajuntament.

¹³A.M.núm3 Barna.Causa Ordinària 308-IV-50. Cosejo Superior de Justicia Militar, folio 1081, núm. 16.177.

A nivell polític va optar per una ideologia més d'esquerres que la de la seva família, i als tretze anys es va afiliar als Pioners, que eren el grup infantil del Partit Comunista. «En aquella època, la família Abril, havien vingut d'Argentona i durant la Guerra Civil van viure al carrer Argentona de Mataró. Era una família molt compromesa amb la fundació de les JSUC i amb el PSUC i com que també tenien fills i filles que estaven organitzats als Pioners els van fer un uniforme, amb una camisa blava amb botons vermells». El 1936 va passar a formar part de les JSUC, junt amb altres companys de Mataró.

Del temps de la República recorda un dels actes més emotius que va tenir lloc quan l'Enric Dalmau, delegat català en el Congrés Peninsular dels Socors Roig Internacional a l'URSS, va tornar del seu viatge a Rússia. «Se li va fer una sentida rebuda a la Casa del Poble de Mataró; hi havia molta gent, es feren diversos parlaments i repartiren records d'aquell país per als nens i nenes assistents, però a mi no me'n va tocar cap».

De la Guerra Civil recorda la sublevació dels militars que instal·laren unes peces d'artilleria als carrers Churruga i Cooperativa. Aquest fet va causar astorament a ell i a tots els que vivien al seu carrer, un nucli de famílies que es relacionaven molt entre elles, van tenir el pressentiment que aquells fets portaven mals auguris i que no seria com els fets d'octubre de 1934.

«Després de la dissolució de l'exercit i de la formació de les columnes de voluntaris al front es va realitzar la unificació militar amb la formació de l'exèrcit popular, els veïns del carrer Cooperativa vam fer un ninot enorme de roba i farcit de palla que simulava el Queipo de Llano i el vam acabar penjant en un camp que se'l coneixia com el Camp dels Soldats». Aquest va ser un acte que recorda amb molta emoció, però només era un entre tot un reguitzell que s'organitzaren entre la població civil en contra de l'exèrcit feixista.

També recorda que la seva família i la gent més propera passaren molta gana i, sobretot, els bombardeigs. «Un dia que hi va haver un bombardeig a la nit, després d'amagar-me entre dos matalassos, el meu pare em va dir que l'acompanyés i anàrem a apagar les flames que dins un vagó de tren encara cremaven; ho vam fer amb sorra de la platja i amb pales; anàvem tirant sorra fins que el foc va estar totalment extingit. La zona de mar va ser víctima de molts bombardeigs; quan al principi sonava la sirena, la gent anava a refugiar-

se a les proximitats del Pericó o a la font del Primer de Maig, però va arribar un moment que van decidir marxar a viure a un altre lloc i al final quedàrem molt pocs veïns».

El 27 de gener de 1939 va veure entrar els militars a Mataró, però el que més recorda és la demolició del pont d'Argentona que va ser dinamitat pels republicans en la seva retirada perquè l'exèrcit franquista tingués més dificultat per circular.

«L'ocupació militar de Mataró es va fer a dos temps: primer van entrar unes tanquetes italianes a supervisar que no hi hagués cap inconvenient per envair la ciutat, i al cap de poc entraren triomfalment les tropes italianes. Els caps de l'exèrcit es van allotjar a cases particulars i una part de la tropa va anar a parar a la fàbrica de "ca l'Asencio".»

«Durant un temps, a l'Ajuntament hi havien uns altaveus que, a hores convingudes, tocaven els himnes propis d'aquell temps, i si et trobaves en un indret proper tenies l'obligació d'aixecar el braç i saludar a la romana. A tota la joventut ens van obligar a fer-nos de FET i de les JONS i a tenir el carnet. Anàvem al carrer Nou, al local del Foment i allà ens feien fer instrucció i acabaven amb el crit de "Franco, Franco, Franco". Recordo que ens deien que havíem de cridar ben fort -"basta que se bundan las paredes"- . Si no tenies el carnet de la Falange eres marginat de tot arreu, no podies fer esport, anar a teatre, ni al cinema... tot estava controlat i havies de portar el carnet de manera obligatòria.»

Acabada la Guerra entrà a treballar a Can Font. «Quan en Franco va venir a Mataró, tots els treballadors de les fàbriques van haver de plegar i anar a rebre'l a la Riera i a la Rambla, amb crits d'ovació de Viva Franco! Era un acte obligat, no pas voluntari igual que la participació a les processons, tot i que a vegades hi anaves per divertir-te perquè a la societat d'aquell temps hi havia poques possibilitats de passar-t'ho bé».

«Les condicions de treball eren molt dures, la fàbrica de can Font funcionava amb una "burra", perquè hi havia moltes restriccions d'electricitat. Es passava molta gana tant o més que durant la guerra. Algunes famílies van decidir sembrar a la riera d'Argentona, però quan plovia fort se'ls emportava tot el que hi havia sembrat. Un dia al vespre que no teníem res per menjar, i ja feia dies que estàvem igual, el meu pare va agafar un sac i em

va dir que l'acompanyés; anàrem a robar unes col-i-flors i ens les menjàrem per sopar sense oli ni res. Recordo la sensació d'anar a dormir amb fam i despertar-te amb fam durant molt de temps.»

Va continuar militant a les JSUC de Mataró, òbviament de manera clandestina i prenent precaucions per no ser descobert, per això les reunions mai les feien a les cases particulars per no despertar sospites i anaven a reunir-se a la platja o bé al bosc, a la font picant d'Argentona i a altres indrets. Els nois que recorda que militaven durant aquest temps a Mataró a les Joventuts Socialistes eren: Rossend Dalmau, Antoni Dalmau, Amadeu Vives, Ramon Cervantes (mort), Vicenç Morte (mort), Lluís Riera Serrat i Salvador Rovira.

Tot i les precaucions era molt difícil funcionar en la clandestinitat, passaven la revista *Mundo Obrero* a les fabriques de manera que no els enxampessin; commemoraven amb octavetes la Diada Nacional de Catalunya i les repartien a la nit pels carrers de Mataró, i altres activitats poc rellevants però amb molt de risc.

«El desembre de 1949 dos nois de les JSUC de Barcelona que estaven en contacte amb els de Mataró i els de Vilanova i la Geltrú, van ser enxampats per la policia, els portaren a comissaria i els van fer parlar i dir els noms de la gent que coneixien que estava organitzada amb ells. Posteriorment els van anar agafant a tots els de Mataró i els de Vilanova. Un d'aquest nois es deia Roland Calvo Bellot i era enllaç de les JSUC.»

«Quan la Guardia Civil em va venir a buscar estava treballant a can Font i em van dir que només era per fer-me unes preguntes de poca importància, em portaren fins el Camí Ral a la caserna de la Guardia Civil, em prengueren declaració i em van enviar directament a la presó de Mataró. A la presó vaig estar incomunicat en una cel·la de càstig perquè em van trobar dues escopetes a casa meva, una era del meu pare que li agradava anar a caçar i l'altra era d'un noi jove que me la va portar perquè li arreglés i no el vaig voler delatar.»

«Al cap d'una setmana em van dur a la Comissaria de la Via Laietana de Barcelona, allí em van apallissar de mala manera a mi i a tots els del grup. Després ens portaren al calabós del Palau de Justícia on hi vam estar dos dies. Immediatament ens portaren a la presó Model de Barcelona, hi vaig estar de gener a maig. Mentre estava a la presó em vaig

casar amb la que era la meua promesa la Margarida Planes. Vaig sortir de la presó en llibertat provisional.»

«El 17 de març de 1953, es va celebrar el Consell de Guerra. El judici va coincidir amb que feia poc s'havia celebrat el Congrés Eucarístic i l'ambient sembla que va afavorir que tots sortissin amb penes de quatre anys a sis mesos, però el Capità General no va estar d'acord amb les sentències ho va voler portar al Consell Suprem de Justícia. Hi va haver una revisió d'aquest judici i va ser quan vam ser acusats de pertànyer a una associació il·lícita, auxili a la rebel·lió i pertinença a banda armada.»

«Vaig ingressar a la presó Model, ens feien vestir amb un uniforme de color marró a l'hivern i de gris a l'estiu i gorra del color corresponent. Després em van traslladar a la presó de Burgos tot passant per la de Saragossa, Bilbao, *El Dueso* (Santoña), Santander i al final a Burgos. A Burgos ens hi van portar tots aquells que teníem penes de presó més elevades, hi vaig estar fins el gener de 1959 que vaig sortir en llibertat vigilada, però no podia tornar a Mataró perquè estava desterrat durant un temps.»

«Per sortir de la presó era necessari que algun familiar o amic t'avalés i es fes càrrec de la vigilància. Per aquesta raó vaig fer que el meu oncle de Madrid m'avalés i em tingué a casa seva. A Madrid hi vaig estar dos mesos, amb motiu de la comunió del meu fill van donar-me permís per anar a Mataró i quan havia de tornar a Madrid vaig decidir anar al jutjat de Mataró a demanar informació i després d'unes consultes em van comunicar que no calia que tornés a Madrid.»

Tot i així quan venia una personalitat important a Barcelona havia de presentar-se a la comissaria cada dia. Trobar feina també va tenir els seus inconvenients. Quan va sortir per primera vegada de la presó anà a treballar a can Teixidor a Vilassar de Mar que feien motors per assecadors i ell feia d'encarregat, però quan va sortir de la presó per segona vegada aquesta fàbrica no estava en bons moments econòmics i va haver de buscar feina a altres llocs. En Joaquim Barbena que feia de transportista el va voler com a ajudant, però guanyava molt poca cosa i després va poder tornar a can Font, però amb certes restriccions: no el deixaven fer hores extres com a la majoria del personal.

5.2.- Antoni Dalmau Aràbia

Va néixer a Mataró el 26 de gener de 1925. Fill de Pere Dalmau Mas i de Teresa Aràbia Bassa. Va anar a l'escola Racionalista de l'Ateneu que l'havia format el senyor J. Pi. Va ser la primera escola mixta que més endavant es va fusionar amb l'escola, també Racionalista, del Forn del Vidre al carrer Prat de la Riba, cantonada Floridablanca.

«Recordo els mestres amb molta veneració: Miquel Campuzano, Harmonia Dalmau, Germinal Esglesas, Espartac, J. Pi i el Sr. Serra, que feia d'ajudant. Vaig assistir a escola fins que va esclatar la guerra; tenia onze anys.»

«Quan esclatà la Guerra Civil estava estiuant a Verges, a casa d'uns familiars, i no vaig tornar a Mataró fins l'any 1938. Vaig entrar a treballar al Forn del Vidre on ja hi treballava el meu pare i el meu germà gran.» La família Dalmau era d'esperit cooperativista i formava part tant de la Cooperativa del Forn del Vidre com de la Unió de Cooperadors de Mataró.

L'any 1938 el seu pare es va posar molt malalt i amb la seva mare van anar a Verges per recuperar-se. Ell va anar a viure a casa del seu cosí Rossend Dalmau. «El 26 de gener de 1939 el meu pare va tornar a Mataró, es trobava més bé, va agafar a tota la família i va decidir retornar a Verges tot caminant ja que el gener de 1939 no hi havia transports que funcionessin.»

«El camí estava ple de contratemps i de perills. Mentre caminàvem, abans d'arribar a Llanereres, ens sorprengué un bombardeig de l'aviació alemanya que va causar moltes baixes entre els que marxaven cap a l'exili, per sort a nosaltres no ens va passar res. En arribar a Calella ens trobàrem amb un control militar de resistència. Continuàrem caminant, vam pujar a un camió de l'exèrcit republicà que ens va portar fins a Tordera; allà ens van fer baixar i continuarem la marxa a peu fins arribar a Verges.»

«En arribar a Verges trobàrem un altre focus de resistència per la presència de Líster que volia aprofitar la barrera natural del riu Ter. Van ser dos dies intensos de bombardeigs i tiroteigs d'artilleria. L'exèrcit nacional va enviar un emissari, un noi de Verges, que va passar les línies per intercedir davant el comandament de l'exèrcit republicà i així va

acabar la resistència. Al cap de pocs dies tota la família tornàrem a Mataró perquè tots ens trobàvem més o menys normalitzats.»

Retornà a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre que estava intervinguda per l'exèrcit i la Falange. Els seus germans més grans es trobaven a Camps de Concentració. Per rescatar-los van haver de buscar avals de persones de confiança del règim.

Van anar passant els anys i més endavant acabà pertanyent a un grup de teatre al Casal Iris. Participà a un grup de Socors Roig per ajudar els presos polítics. Es va afiliar a les Joventuts del PSUC que en aquell temps actuaven en la clandestinitat. En ocasió de la Diada Nacional de l'11 de setembre, feien pintades a les parets amb quitrà on es podia llegir "Visca Catalunya". També repartien "octavetes" i revistes del partit que rebien d'algun company que feia de contacte amb Barcelona. Estaven organitzats en cèl·lules i es trobaven de forma permanent però clandestina intentant burlar la policia.

«El desembre de 1949, a dos nois de les Joventuts del PSUC de Barcelona, els va agafar la policia i els va fer parlar i van donar noms de joves organitzats, entre ells alguns noms de les Joventuts Socialistes de Mataró. A mi em van anar a buscar a casa meua la brigada política social de Barcelona, van escorcollar la casa i no hi van trobar res de particular. Jo no hi era, estava assajant amb la companyia de teatre de l'Iris però el meu germà em va venir a buscar. Mentre anàvem cap a casa parlàvem sobre les conseqüències que podia tenir anar a casa o amargar-me, però vaig decidir tornar a casa fent el paper de despistat tot i que sabia que m'esperava la policia.»

El detingueren, el van fer pujar a un cotxe i el dugueren a l'Ajuntament. «Pel camí van començar a donar-me cops de puny. En arribar a l'Ajuntament vaig veure els meus companys amb la cara inflada; eren en F. Vives i en J. Vázquez. El primer treballava a can Gassol i l'altre al Forn del Vidre. Em van picar molt fort ja que no volia parlar, i els vaig dir que recollia diners pels presos. Van preguntar si coneixia en F. Vives perquè a casa seva li van trobar una escopeta amb llicència reconeguda, quan vaig contestar de manera afirmativa, em van pegar amb un pic de bou (porra).» A conseqüència d'aquestes pallisses, Antoni Dalmau va quedar molt mal parat físicament.

El retingueren unes hores i a la matinada el dugueren a la presó de Mataró on hi va estar un dia i mig. Aleshores el portaren a la Jefatura de Policia de Via Laietana de Barcelona on el tornaren a interrogar a ell i a tots els altres. El cap de 14 dies els ingressaren a la presó Model. Allà hi va romandre des del dia 17 de gener fins el 22 o 23 d' abril. Va sortir en llibertat sota fiança gràcies a les pressions de la família cap als advocats defensors.

En aquell moment tenia 26 anys i era solter. De mica en mica van anar sortint els altres companys de la presó, però estaven molt controlats i s'havien de presentar periòdicament a la policia fins que es va celebrar el Consell de Guerra l'any 1953. Tot i així continuaren organitzats en la clandestinitat però les activitats eren molt menys arriscades. «El Consell de Guerra va coincidir amb l'acabament dels actes del Congrès Eucarístic de Barcelona i les penes van ser molt benèvols. No vaig haver d'anar a la presó i estava amb llibertat sota fiança. »

L'any 1954 hi va haver una revisió de la sentència. Ens acusaren d'*auxilio a la rebelión y de pertenecer a banda armada* perquè, com ja s'ha dit, a algun noi del grup li van trobar armes a casa seva. A l'hora del veredicta a ell el van condemnar a deu anys de presó. Les penes dels seus companys també van ser considerables, van estar reflexionant si es quedaven o marxaven. Decidiren quedar-se tot i que el PSUC creia que era millor marxar a França, el partit els va criticar per la seva decisió, però optaren complir amb la condemna.

La situació familiar de cada un d'ells era molt difícil: un tenia la dona embarassada i ell feia quatre mesos que estava casat i la família de la seva dona no sabia res de la seva militància ni de les seves històries amb la policia. Volia demanar una revisió de causa, pensant que era la única cosa que podia fer, però l'advocat que tenia designat, Sr. Josep Vivó, de Barcelona, no aspirava a solucionar res.

«La família es va mobilitzar a favor del pres però no aconseguiren res de res. Em van portar a la presó Model des del juliol de 1954 fins el novembre del mateix any. Després vaig anar a la presó de Santoña província de Santander. Seguidament em portaren al penal *El Dueso* on hi vaig romandre quatre anys fins el juliol de 1958, que em van donar la llibertat vigilada.»

«Per sortir necessitava un avalador que fos amic o familiar i que es responsabilitzés de la

meva vigilància, però havia de ser a uns quants quilometres fora de Mataró, ja que estava desterrat de la meua ciutat durant un temps. Vaig trobar un avalador, un fuster de Blanes, amic del meu pare que em va tenir a casa seva a Blanes durant un any i mig.» Finalment el deixaren anar a viure a Mataró, on encara hi viu, amb la seva dona i els seus tres fills.

5.3. Rossend Dalmau Graupera.

Rossend Dalmau Graupera va néixer a Mataró l'any 1922. Fill d'Enric Dalmau i de Joaquina Graupera. Fins els onze anys va viure al carrer Ramon Llull, a la casa on va néixer. L'any 1933 la família es va traslladar a una casa de la baixada de Sant Ramon.

Entre els quatre i sis anys va anar a l'escola de les Franceses, després a 1a de la Plaça de Cuba amb el mestre Antoni Badia on hi restà fins els vuit anys. Seguidament i durant un any va estudiar a cal senyor Gaudí del carrer Argenton. Quan va tenir deu anys el portaren a l'escola racionalista de l'Ateneu i després a la del Forn del Vidre. Aquestes dues escoles eren, ambdues, de tipus racionalista i durant la Segona República es van unificar. Els alumnes petits anaven a l'Ateneu i els més grans a la que tenia el Forn del Vidre al carrer Prat de la Riba, cantonada Floridablanca. En aquesta escola hi va romandre fins els catorze anys.

«Una vegada acabats els estudis vaig entrar a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre. Durant la República cobrava 37,5 pessetes a la setmana i durant la postguerra ens augmentaren; va ser un cas excepcional pel fet de ser de règim cooperatiu. Es feien torns i es treballava dissabtes i diumenges, per Nadal i per Setmana Santa, sempre, no es parava mai, perquè els forns havien d'estar sempre encesos. Les comandes a la Cooperativa del vidre eren molt bones i havíem de complir puntualment tots els encàrrecs. Si no hagués estat d'aquesta manera hauria fracassat l'empresa i amb ella tots nosaltres. En el cooperativisme si no vetlles per la producció de manera eficaç no pots tirar endavant ni la indústria, ni tots els serveis que teníem; com l'escola, la mútua, i el mateix salari.»

«De la Guerra Civil en recordo els bombardeigs, la gana i la mort de la meua germana a causa del tifus; per aquest motiu ens van fer deixar la casa per desinfectar-la, i anàrem a viure al carrer Lepanto –a la casa on havia viscut el militar Alvarez Buhilla- i quan van

venir les tropes franquistes, deixàrem la casa i anàrem a viure a la plaça del Beat Salvador.»

«Amb l'entrada de les tropes franquistes, la Falange va obligar a tots els nois de la Cooperativa del Forn del Vidre a fer instrucció militar dues vegades per setmana i a treure's el carnet; en el cas que t'hi neguessis et rebaixaven el salari. Els nois joves d'algunes fàbriques de Mataró també els obligaven a uniformar-se els dies de festa per fer desfilades pels carrers de Mataró.»

Totes aquestes obligacions, en Rossend, les vivia molt malament i va buscar la manera d'esquivar-les. Es va assabentar que si es formava part d'algun equip de futbol no es veia en l'obligació d'anar a fer instrucció i com que li agradava l'esport va preferir jugar a futbol que fer instrucció militar.

«El primer temps la Falange es va imposar a tot arreu amb més o menys entusiasme: captaven nois joves. A partir de 1945-46 el poder de la Falange va anar decaient i va ser quan es crearen les Centúries, grups de joves uniformats que feien instrucció militar regularment i la coacció va ser brutal ja que es va imposar de manera obligatòria perquè no era tant popular com al començament.»¹⁴

«Els problemes de la postguerra van ser molt greus, la gent que es va engrescar en veure entrar les tropes franquistes, aviat va poder comprovar que la gana i les depriments condicions de vida continuaven essent les mateixes. Llevat els bombardeigs, totes les penúries van continuar, gana, malalties infeccioses, restriccions, atur obrer..., a més s'hi van afegir els presoners a camps de concentració, els consells de guerra i els afusellaments.»

«A casa meva teníem la tarja de racionament, hi havia restriccions elèctriques i fèiem servir espelmes o llum d'oli, i jo era l'únic que treballava perquè el meu pare havia hagut de marxar a l'exili. La meva mare no trobava feina fixa, només podia fer treballs diversos; anava dos dies a la fàbrica de can Minguell i els altres dies feia treballs de pagesa, i també quan convenia treballava ajudant a fer feines a les cases particulars. Les meves germanes

¹⁴Les Centúries es van organitzar abans de 1945, però són els seus records ja que abans de 1945 en Rossend estava fent el servei militar.

eren molt petites; l'una tenia quatre anys i l'altre en tenia sis. Els canvis de moneda ens afectaren com a la majoria de la població i com que no teníem recursos no vam conèixer el mercat negre ni l'estraperlo.»

«Els nois de les lleves de 1936, 1937, 1938 i 1939 anaren a camps de treball o bé a camps de presoners i després encara van haver de fer el servei militar. Si se'ls volia rescatar feia falta un aval on hi constés la recomanació de dues persones de confiança del règim. Aquests nois passaren una bona part de la seva joventut dedicada a l'exèrcit, ja que van estar al front de guerra, als camps de treball i posteriorment al servei militar que durava tres anys.»

Entre 1943-1945 en Rossend va haver d'anar a fer el servei militar i això va representar un greu problema familiar, perquè el seu pare encara estava a l'exili, era temps dels "maquis" i el seu pare estava en les brigades armades a França dins l'organització del PSUC. La seva mare ja hem dit que no tenia una feina concreta i les seves dues germanes eren molt petites; en marxar ell, la seva família va quedar totalment desvalguda i hagueren d'anar als menjadors d'Auxili Social per menjar algun plat calent durant el dia. «Recordo que quan vaig tornar del servei militar el tren ja no anava amb vapor sinó amb electricitat.»¹⁵

«Un cop acabat el servei militar vaig anar a treballar de nou a la Cooperativa del Vidre. No feien vagues, eren temps molt difícils, però a nivell polític em vaig passar de l'organització dels Pioners a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya a Mataró. Entre el 1944-45 la JSUC es va organitzar de nou. El 1945 vaig arribar de fer el servei militar i tot seguit m'hi vaig incorporar. El 1946 vaig ser responsable polític a Mataró i entre el 1947-1950 responsable comarcal.»

«Les reunions es feien molt espaiades perquè era molt arriscat. Per l'11 de setembre celebràvem la diada Nacional de Catalunya, per l'1 de maig la jornada dels treballadors i a la nit sortíem a penjar cartells i a fer pintades a les parets. També distribuïem premsa clandestina com les revistes Treball, Mundo Obrero i Juliol. Les repartíem però amb moltes precaucions. Un noi que treballava a la fàbrica de can Gassol se les enginyava per

¹⁵Aquesta apreciació no és correcte ja que ens consta que l'electrificació del ferrocarril Barcelona-Mataró es va inaugurar en la cel·lebreació del Centenai, l'octubre de 1948.

entrar a la fàbrica abans que entressin els altres, posava un exemplar de la revista a sobre de cada màquina i sortia com si res, sense que ningú el veies i tornava entrar com tots, tot dissimulant.»

Cap el 1947, quan en Rossend era responsable comarcal, una de les accions era fer d'enllaç amb altres organitzacions de la comarca i portar propaganda als nuclis organitzats. «Un dia havia d'anar a repartir propaganda a un lloc de contacte de Calella i en arribar a la casa indicada la persona que em va obrir la porta no en sabia res. Vaig passar molta por perquè la persona que em va rebre feia molt mala pinta i em va fer sospitar que podia denunciar-me i si ho feia seria perillós perquè anava ple de propaganda. Tots els actes que s'organitzaven, encara que no fossin de molta envergadura eren molt arriscats perquè eren temps difícils de clandestinitat. Tot i les precaucions, es podia crear algun malentès o altres problemes que et portessin a una persona no convinguda i ser delatat amb tot el que això representava.»

El 1947 va ser quan van caure els militants del PSUC coneguts popularment pel “grup dels 80”, els quals van ser engarjolats a Barcelona entre el febrer i març d'aquest any.

«Entre 1947 i 1948, Santiago Carrillo conscient de la situació que es vivia a Espanya, va escriure *“Dos años de experiencias”*, on analitza la duresa de la vida clandestina i recomana no tancar-se en guetos, connectar i infiltrar-se en organismes legalitzats per relacionar-se amb altre gent i poder organitzar actes dins un marc legal i això no havia de suposar que s'hagués de renunciar als principis del partit, simplement era un canvi de tàctica a causa del canvi de les circumstàncies polítiques.»

A en Rossend li agradava molt llegir i com que no tenia diners per comprar-se llibres, explica que «amb un grup d'amics ens compràvem un llibre i ens el passaven fins que l'havíem llegit tots, un dia el comprava un i un altre dia li tocava a un altre, era la manera de poder subsistir de la misèria cultural en temps de la postguerra.»

També va entrar a formar part del Casal Mutualista, que era la secció cultural de l'Aliança de Mataró. Allí hi havia en Lluís Terri, en Jornet, en Badia, en Fité... Era un nucli cultural molt interessant. Feien reunions i es discutia de tot sense por, hi havia un ambient molt agradable. «Vaig arribar a ser president de la secció d'Esport i Cultura, però per poc

temps ja que aviat em van tancar a la presó.»

«Les activitats que pertanyien a la meua secció eren cursos de gimnàstica, conferències sobre l'esport, lluita greco-romana, en aquesta especialitat de lluita vam quedar campions de Catalunya, i dins la mateixa àrea d'esport també fèiem excursions. Fora de la meua secció, es feien actes de teatre, música, sarsuela, ball..., era un marc cultural molt enriquidor.»

En Rossend va ser detingut a mitjans de gener de 1950 a Mataró a resultes de la caiguda de militants de les JSUC de Barcelona. Amb ell van ser detinguts deu joves treballadors de Mataró, tots organitzats a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya.

«La policia política social de Barcelona, em va venir a buscar a casa meua. Era dirigida pel conegut “Creix”¹⁶, comissari de policia famós per les seves tàctiques agressives contra els detinguts durant aquell temps. M'ensenyaren uns fulls de paper escrits amb multicopista que corresponia a la multicopista de les JSUC de Mataró, se'm van emportar amb un cotxe fins al calabós municipal, encara que la policia municipal no hi va intervenir.»

«Quan vaig arribar a les dependències de la policia de Mataró em va estranyar que hi hagués en R. Calvo, un militant de les JSUC de Barcelona que feia d'enllaç entre l'organització de Mataró i la de Barcelona. Aquest noi parlava amb la policia i informava de tot allò que li demanaven, per això vaig deduir que en R. Calvo va estar pressionat per fer de confident i vaig pensar que havia estat la persona que ens havia delatat.»

«En aquells moments la policia tenia molts recursos coactius per fer parlar a les persones i fer-les creure que si xerraven no els passaria res, tot i que estava demostrat que no era veritat ja que els castigaven tant o més que els altres. Un exemple va ser que aquest noi, en R. Calvo, després de fer de confident, va ser durament castigat i no es va lliurar de passar per les mateixes peripècies que els nois de les JSUC, sense cap concessió.»

¹⁶ Antonio Juan Creix , comissari de la policia político social de Barcelona, conegut per les seves maneres duríssimes de torturar els presos i fer-los parlar.

«Els interrogatoris tant a Mataró com a Barcelona van anar acompanyats de pallisses i diverses formes de maltractaments tant físics com psicològics. Un dels dies que m'interrogaven a Mataró i m'apallissaven de valent, durant una estona vaig veure com s'ho contemplaven dues autoritats importants de la ciutat, una militar i l'altre civil»

En Rossend el tancaren a la presó de Mataró, en una cel·la aïllada amb un altre company, mentrestant els altres estaven tots junts. De la presó de Mataró el dugueren a la comissaria de la Via Laietana de Barcelona on hi va restar catorze dies; tant a Mataró com a Via Laietana va rebre maltractaments tant físics com psicològics.

Després el van dur al Palau de Justícia i posteriorment a la presó Model, que en aquells moments estava en unes condicions deplorables. El grup de les JSUC van anar sortint gradualment fins que li va arribar el seu torn, va ser l'últim. Va sortir en llibertat condicional i amb 3.000 pessetes de fiança. Era el juliol de 1950.

«Quan vaig sortir de la presó ho veia tot maquíssim, els colors del dia, els vestits de les noies, les cases... era fantàstic! Mentrestant es va aplicar una ordenança que ens obligava a passar de la jurisdicció ordinària a dependre de la jurisdicció militar a tots els implicats en el mateix sumari, i aquest canvi volia dir que en el moment del judici les coses podien empitjorar.»

El 1953 es va celebrar el Consell de Guerra. El judici va coincidir amb l'ambient favorable de l'acabament del Congrés Eucarístic i aquest fet va afavorir uns indults i que els hi sortissin sentències que anaven de sis mesos a quatre anys. Tot i això el Capità General de la IV Regió Militar va demanar la revisió del procés al Suprem de Madrid.

En aquests moments es reuniren tots els que havien estat detinguts de les JSUC de Mataró per discutir i reflexionar sobre quina era la postura més convenient. La direcció del PSUC els recomanava que fugissin a França. Una vegada van trobar-se per deliberar quina era la situació de cada persona, i quines eren les alternatives més viables, tots van decidir de quedar-se i assumir la condemna que sortís de la revisió del judici.

El dia 11 de maig de 1954 els notifiquen les condemnes corresponents a tots ells i a en Rossend li van caure vint anys de presó. El 3 de juliol l'anaren a buscar a la fàbrica i el

portaren a la comissaria del carrer Llauder de Mataró, després a la Via Laietana de Barcelona, posteriorment a la presó Model i al cap de tres mesos a la presó de Burgos on hi va estar cinc anys i deu mesos.

A la presó de Burgos, la gran majoria de presos polítics eren del Partit Comunista, i en aquell temps hi havia grans dissertacions entorn si les JSUC havien de dependre del PCE o havien de continuar essent independents. Jo defensava la seva independència i els militants de PCE atacaven de valent les meves idees, eren temps en què en el si del PSUC també hi van haver grans discussions i escissions. Amb tot, el nostre grup de JSUC va ser l'últim a Mataró: els que ens van seguir ja van dependre del PCE. A última hora vaig ingressar al PCE, però tot i així em vaig sentir marginat de l'organització.»

«Quan estava a la presó de Burgos un dels meus companys tenia una padrina que era una noia jove, i aquesta noia tenia una germana que es va oferir per fer-me de padrina. La funció de la padrina era fer visites a la presó de manera freqüent i portar-nos roba neta, menjar i el que necessitèssim, amb aquest seguit de trobades l'Angelina Morago Conde i jo ens vam anar coneixent i estimant fins que quan vaig sortir de la presó, d'acord amb uns amics que havien organitzat els papers pel casament i el banquet, ens van casar i vam anar de viatge a Valladolid. Després anàrem a viure a Mataró.» En Rossend va tornar a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre i el 1961 van tenir el seu únic fill, Helios. Han viscut sempre al carrer Navarro de Mataró.

«Al sortir de la presó, els dirigents del PSUC, m'ordenaren que com que estava vigilat per la policia era millor que no ingressés a l'organització i m'abstingués de portar cap activitat il·legal que posés en perill l'organització política a Mataró. Durant molt de temps vaig estar marginat a pesar meu. Per aquesta raó no m'hi vaig incorporar fins els anys setanta.»

Les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya l'any 1961 seguint les instruccions de les noves directrius del PSUC van passar a ser Joventuts Comunistes de Catalunya, per tant el grup de JSUC d'en Rossend i els altres companys va ser l'últim grup de Mataró amb aquestes sigles.

5.4.-Salvador Rovira Oller.

Va néixer el carrer del Parc número 15 de Mataró, el dia 31 de desembre de 1924, fill de Josep Rovira Comomala i Pilar Oller Serra tots dos de Mataró.

El pare d'en Salvador va morir d'una pulmonia el 8 de desembre de 1928. Aquest fet l'afectà molt ja que ell era molt petit i la manca del pare el marcà tota la vida. A causa de la mort del pare, la seva mare i ell, anaren a viure amb la seva tia Mariana. La seva mare va morir a resultes d'una caiguda el 13 de novembre de 1952.

El portaren a l'escola del carrer Argentona amb el Sr. Salvador Gaudí fins els set anys, després el portaren a l'escola de Rafael Campalans -coneguda per Santa Anna- fins el 1936 que es van organitzar les escoles del CENU i va anar a l'escola Carme Gibert -coneguda per les Capes-, fins que va tenir tretze anys.

«Recordo que l'ensenyament en temps de la República i especialment a l'escola del CENU era un ensenyament molt individualitzat, els mestres es preocupaven perquè tothom entengués les lliçons i si algú quedava endarrerit o no havia entès prou bé la lliçó que s'havia explicat a classe, s'havia de quedar l'hora d'esbarjo i se li explicava de nou fins que l'entengués i així també amb els exercicis i altres activitats. L'actitud dels mestres envers els estudiants que els hi costava una mica era molt bona i facilitava que tothom aprengués. Recordo que anàvem nens i nenes junts i era molt bo perquè les relacions eren sanes i ajudava a tractant-se en un pla d'igualtat entre ambdós sexes.»

«Els mestres eren molt bons i em venen a la memòria els noms d'en Franco, Espartac i la Sra. Lourdes. Els primers dies de la Guerra Civil aquests mestres estaven a l'escola racionalista però ja avançat el 1937 es van reorganitzar i alguns van anar a l'escola de Carme Gibert -coneguda per les Capes-, segurament era per la nova organització escolar de la població.»

«En temps de la República hi hagué llibertat sindical, llibertat política, amb els corresponents partits polítics i les seves diverses idees, hi hagué organitzacions de tota mena, fins i tot els empresaris estaven organitzats. També hi va haver llibertat de premsa. A Mataró s'editaven diaris i revistes de tota mena. També hi va haver llibertat d'associació

per això hi havia un teixit d'associacions culturals molt ric i divers que organitzaven sardanes, teatre, concerts, excursions. També hi havia biblioteques on es podien anar a consultar llibres i portar-los de préstec per llegir a casa. Tot aquest marc de llibertats donava a la joventut un caliu que l'empenyia a organitzar actes i eixamplar les mires culturals com a poble.»

«L'acte que recordo amb més entusiasme va ser la visita del president Francesc Macià a Mataró. Va recorre la Riera amb un cotxe descapotable, acompanyat de multituds de persones, i en arribar a l'Ajuntament va pujar al balcó i va dirigir un discurs a tot el poble de Mataró en el que transmetia un grapat de propostes engrescadores i de bones sensacions que feien vibrar a tots el que l'escoltàvem.»

«A l'edat de tretze anys vaig anar a treballar a la llibreria Abadal, passant diaris per les cases, hi vaig estar entre cinc i sis mesos. Un dia la meva mare em va dir si voldria a anar a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre, i al cap de pocs dies ja hi era treballant, concretament el 5 de setembre de 1938 va ser el primer dia. El director en aquell temps era en Josep Estrems Borrell. En primer lloc em posaren a la secció de les bombetes i molt aviat vaig anar d'aprenent al taller mecànic, on feia de soldador, i després vaig passar a fer de torner fins que em vaig jubilar.»

«Quan feia un temps que treballava a la cooperativa em preguntava qui era l'amo d'aquella empresa i un dia em vaig decidir a preguntar-ho a un treballador i em va contestar: “som una empresa cooperativa i tots som amos i treballadors i per això tenim la responsabilitat de tirar endavant l'empresa i a la vegada de mantenir la família de cadascú, una cosa va lligada amb l'altra, les dues coses són importants, perquè si la fàbrica no va bé la segona qüestió se'n va en orris, oi que ho entens?”.»

«L'ambient que es respirava a la Cooperativa del Forn del Vidre era un ambient de responsabilitat, però a la vegada d'igualtat i respecte entre tots. Al cap d'una setmana d'estar treballant em van donar un lot de productes de menjar, ens donaven el mateix a tots, des del director fins l'últim aprenent. Aquest ambient de justícia i de solidaritat em va fer reflexionar molt i em va anar educant de manera que vaig concebre la vida i la societat de manera diferent.»

«La Cooperativa tenia mutualitat pròpia, un economat on hi teníem els productes millor de preu, un grup de cultura que organitzava moltes activitats, també teníem una secció d'esports, etc. Tot plegat et feia sentir que estaves a un lloc de treball privilegiat.»

Salvador Rovira no recorda la sublevació militar a Mataró però sí que té present el cotxe fantasma i les notícies de les morts a la muntanya de Parpers, que li produïen molta basarda. «De la Guerra Civil recordo els bombardeigs i la mort del Sr. Soms que el van sorprendre quan anava amb el carro i el cavall pel carrer, tots van morir. Bombardejaven a can Font i a l'estació. Aquesta banda de mar va estar molt castigada pels bombardeigs. Al vespre quan sentíem les sirenes ens amagàvem on podíem, com a sota els arbres de can Pera. Jo vivia al carrer Wifredo i tots els veïns d'aquest carrer anàvem allà. També recordo que altres persones s'amagaven a la font del Primer de Maig, en un petit turó, en el qual hi havia unes cavitats i la gent s'hi ficava per amagar-se.»

«El col·legi de Valldemia i el dels Salesians van servir d'hospital. Un dia a l'hospital de Valldemia hi va anar a cantar el tenor Arnó que era veí del carrer del Parc i ens van convidar a tots els veïns. Aquest acte es feia en solidaritat als ferits de guerra.»

«El dia 26 de gener de 1939 van fer córrer pel veïnat que hi havia un magatzem de queviures al carrer de sant Isidor i que hi havia molt de menjar. Al matí vaig haver d'anar a treballar però a la tarda vaig decidir anar-hi però ja no hi quedava gairebé res, només restes de cigrons i lleties i altres productes, tot escampat per terra, vaig recollir tot el que vaig poder i ho vaig posar en una coixinera que portava.»

«El 27 de gener de 1939 a la tarda entraren els militars de Franco. Amb alguns veïns els anàrem a veure, ens situàrem per davant de la Sala Cabañes, els moros anaven a davant, uns a cavall altres a peu. El que em va impressionar més va ser el silenci sepulcral de la gent que els miràvem mentre ells envaïen la ciutat.»

«L'endemà mateix de l'entrada dels militars van acomiadar a la meva mare de la fàbrica Vilatersana del carrer sant Agustí. Era una fàbrica de gènere de punt, feien samarretes i calçotets. La van acusar de formar part d'una comissió sindical. Després va trigar molt a aconseguir que l'admetessin en alguna fàbrica, va estar entre dos i tres anys sense cap feina fixa; feia feines esporàdiques com anar a cuidar algun malalt...»

«Entre 1944-45 a la Cooperativa del Forn del Vidre hi havia companys que recollien diners pels presos polítics i em van demanar si volia col·laborar i ho vaig fer de bon grat. El cap d'un temps em demanaren per col·laborar a tirar endavant accions polítiques més arriscades en contra de la Dictadura i va ser quan vaig entrar a formar part de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya. Fèiem reunions i projectàvem accions com pintades a les parets per l'11 de setembre, tirar fulls clandestins, etc.»

«El dia 16 de gener de 1950, a les dues de la matinada vaig sentir que trucaven a la porta i vaig veure en “Creix”¹⁷ i tres o quatre policies més. Van fer un escorcoll a casa meua, no hi van trobar res i se'm van endur a la planta baixa de l'Ajuntament, hi havia en Briansó, que era el cap de la policia municipal, però no hi va intervenir per res, el que portava la direcció era la brigada política social de Barcelona. M'apallissaren de mala manera amb interrogatoris duríssims fins anar a la presó de Mataró. L'endemà a les cinc de la tarda, em van conduir a la Comissaria de la Via Laietana de Barcelona. De nou em van interrogar, aquesta vegada encara va ser més difícil perquè hi havia un policia que feia de bo i un altre que feia de dolent però els dos eren “malparits igual”. A la Comissaria hi vaig estar del dia 17 al 28 de gener, alternant interrogatoris i maltractaments físics i psicològics.»

Després el portaren a la presó Model a la galeria número sis fins el 7 de juliol. Per sortir va haver de pagar una fiança de 5.000 pessetes que els hi van deixar, i va poder sortir en llibertat sota fiança.

Va tornar a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre, i l'any 1952 va morir la seva mare. Estava promès amb l'Antònia Esque Jover i vivia amb la seva tia Mariana des que s'havia mort el seu pare.

El 15 de març de 1953 es va casar amb l'Antònia i el cap de dos dies tenia el Consell de Guerra a Barcelona. El van acusar de comunista i de rebel·lió militar, tot i així li va sortir una pena de dos anys i es donava la casualitat que hi va haver un indult i no va haver d'entrar a la presó. Però el Capità General Juan Bautista Sánchez González, no hi va estar

¹⁷Es refereix al Comissari Antonio Juan Creix, de la brigada política social de la Comissaria de la Via Laietana de Barcelona, conegut per les seves argücies maquiavèliques i tortures als detinguts.

d'acord i va voler enviar el sumari al Suprem perquè en revisés les penes. Una vegada revisat el sumari els van augmentar les condemnes a tots els del grup i a ell li va tocar vuit anys de presó.

«El 29 de juny de 1954 la meua dona va donar a llum a la nostra filla Margarida i el 2 de juliol se'm van endur a la presó, bé prou que vaig demanar que en retardessin l'entrada per poder acompanyar a la meua dona i a la meua filla aquells primers dies però tot i que el policia Martínez de Mataró, ho va intentar, l'ordre venia de Madrid i no s'hi podia fer res, tot va ser inútil.»

A la presó Model, hi va estar del dia 3 de juliol al 16 de desembre. «Durant l'estada a la presó Model, per la Mare de Deu del Carme va venir la meua dona i la meua filla a visitar-me: la meua filla tenia setze dies. Recordo amb emoció que la vaig poder agafar en braços, però plorava tant que la vaig haver de deixar. A la presó Model hi havia tallers mecànics i feien llits de tub de mitja polzada, jo hi vaig treballar de soldador.»

D'allà va anar al penal d'*El Dueso* de Santoña, però per arribar-hi va passar per diverses presons: la presó de Saragossa, la de Burgos, la de Palència, la de Santander fins arribar a *El Dueso*.

«Els records del penal són molt durs: el que em feia sentir una tristesa inexplicable era quan feien sortir els morts per malaltia i els enterraven al cementiri de Santoña, sense familiars, sense ningú que els plorés o els acompanyés el dol, era molt trist.»

«El menjar a la presó era molt dolent, tot estava en mal estat fins i tot hi havia cucs a la carn, era immenjable. Un dia cansats de tant podriments organitzàrem una vaga de fam i ens negàrem a menjar.»

«També hi havia uns presos comuns que feien de "chivatos" i que quan convenia ens pegaven de manera indiscriminada. Un dia ens vam organitzar, hi va haver un enfrontament molt violent entre els dos bàndols i els funcionaris van haver de intervenir, tocaren les trompetes per cridar a l'ordre i ens van fer formar tot dient que els comunistes es quedessin a un costat i els altres que entressin a les seves cel·les. Immediatament va entrar la Guardia Civil a dintre el penal i ens va amenaçar a punta de metralleres. Un noi

del nostre grup es va dirigir al director de la presó i li va dir que del que passés en aquell indret n'era ell l'únic responsable, es va fer un silenci expectant i el director de la presó va fer fora la Guardia Civil i al grup de presos polítics ens tancaren en cel·les de càstig. Com a protesta anàvem picant la porta amb els plats d'alumini i era tant fort el soroll que vam armar, que fins i tot el poble de Santoña se'n van assabentar.»

«El penal era molt gran; hi havia carreteres interiors per comunicar-se entre els diversos departaments. Es veia un paisatge impressionant, per un costat podíem contemplar el mar i per l'altre les muntanyes; era de les poques coses agradables que hi podies trobar.»

«Hi havia una llei pels presos: si treballaves en tasques que t'ordenaven a dins de la presó podies redimir dies de condemna, per cada dos dies treballats et descomptaven un dia. Al penal de *El Dueso* hi havia tallers de paletes, mecànics, lampistes, d'agricultura, granges de vaques, conills i pollastres, servei de bugaderia i forneria pròpia. Tot estava organitzat de manera que fos un centre autosuficient. Els paletes i electricistes es cuidaven del manteniment de les instal·lacions, els mecànics feien peces de maquinària per la indústria forana. Els horts eren per cultivar els productes que servien per la manutenció dels presos igual que l'aviram i els animals de les granges.»

«Els presos comuns podien treballar en totes aquestes seccions i cobraven una petita contribució que els hi donava l'estat, però els presos polítics no cobràvem res i no podíem treballar en cap d'aquestes tasques; ens obligaven a fer neteja dels serveis, a repartir les "gavetes" o peroles del ranxo i per fer aquestes feines et descomptaven un dia de cada dos treballat.»

«A l'hora de sortir de la presó havíem de fer un seguit d'instàncies i necessitaves un familiar o amic que et fes de patrocinador. En primer lloc vaig fer una instància, igual que els meus companys de Mataró, però per sorpresa meva em va venir denegada.» Al sortir de la presó no podia anar directament a Mataró perquè el van desterrar a uns quilòmetres de distància de la seva residència habitual i havia d'avisar a la seva família perquè trobés un patrocinador que l'acullís a casa seva. Li van trobar unes persones de Mollerussa que es van avenir a tenir-lo a casa seva sense haver-se conegut de res, van acceptar per solidaritat amb el pres i la seva família.

Una vegada ja estava acordat que la família de Mollerussa es fes càrrec de la seva vigilància i de l'estada a casa seva, va anar de nou a veure el director de la presó i va cursar una nova instància que en aquest cas li va venir aprovada. Amb tot aquest enrenou en lloc de sortir el 7 de juliol de 1957 en va haver de sortir el dia 25 d'agost.

La llei l'obligava a residir a uns 150 quilòmetres del seu domicili habitual, la família de Mollerussa es va portar molt bé amb ell, era conscient de la situació que estava vivint. «Com a sorpresa el dia que vaig arribar a Mollerussa em van reservar una habitació de matrimoni a la fonda del poble i es van posar d'acord amb la meua dona perquè vingués per veurem i vam poder dormir i viure uns dies junts, que per descomptant van ser inoblidables». Per no haver-se conegut anteriorment era un gest de solidaritat i comprensió de la situació molt important.

A Mollerussa hi va estar sis mesos, fins que un dia el cap de família, va explicar el cas a un amic advocat i aquest li recomanà anar als jutjats de Lleida. El cap de família acompanyà a en Salvador al jutjat de Lleida i el jutge després de fer unes consultes, li va trametre un document en el que se l'autoritzava a tornar a Mataró amb la seva família.

«Al tornar a Mataró m'incorporo de nou a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre. Allí vaig retrobar els meus companys de feina que em reberen amb felicitacions i entusiasme. Vaig poder gaudir de la meua família amb la dona i la meua filla Margarida, més tard va venir una nova filla, la Carme. Sempre més vaig agrair la solidaritat de la família de Mollerussa; va ser extraordinari. Quant passes per moments tant difícils sembla impossible que en el món hi hagi gent tant meravellosa.»

5.5.-Romuald Grané Vilaseca.

En Romuald va estar detingut amb aquest grup de les JSUC de Mataró, però en aquell temps ell no hi vivia a Mataró, residia a Barcelona i va ser detingut per la mateixa causa. La intenció de incorporar-lo en aquest recull de memòries és perquè ja fa molt temps que viu a Mataró i està considerat un militant molt actiu i amic de tota la gent d'aquest grup a resultes de conviure amb ells la mateixa causa i en les mateixes condicions.

Va néixer en una casa molt gran i bonica d'Artés, al Bages, el 4 d'octubre de 1923, fill de Just i Josepa ambdós treballadors, el pare era fuster i la mare tenia una botigueta de comestibles, va tenir una germana dos anys més petita. Les idees de la família eren properes a ERC, el seu pare en va ser militant durant la República.

Per qüestions familiars, aproximadament el 1928, es traslladaren a viure a Barcelona. Primer es van instal·lar a sant Martí de Provençals, tocant a sant Adrià, al carrer General Manso però al cap de pocs dies es van canviar d'habitatge, a un més espaiós, però en el mateix barri.

La mare es va fer càrrec d'una botiga de comestibles del barri que es va traspasar, i ell de ben petit ja l'ajudava. El pare treballava de fuster a can Girona que feien vagons de ferrocarril. Cap el 1932 aquesta fàbrica va acomiadar una part de la plantilla i entre ells el seu pare. No trobava feina del seu ofici i col·laborà a la feina de la botiga anant a buscar les verdures i la fruita al mercat del Born de Barcelona i després la venien a la botiga. Al cap d'un temps el seu pare trobà feina de representant de caramels que venia a les botigues, fins que el 1934 trobà feina com encarregat de secció a la fàbrica de sopes "Quers".

En Romuald va anar poc a escola, la seva mare el va ensenyar a llegir, a escriure i les quatre regles bàsiques d'aritmètica. Va anar a l'escola parroquial de sant Martí, després el canviaren a una altre escola de la que hi podia anar junt amb la seva germana. Era una escola que els mestres eren marit i muller, però feia moltes faltes a escola perquè havia d'ajudar a la seva mare o al seu pare.

«Quan tenia onze anys vaig anar a vendre llumins; el primer dia en una sola tarda vaig aconseguir guanyar una pesseta i quinze cèntims i a partir d'aquell dia, el pare em va deixar que hi anés cada dia i guanyava unes dotze pessetes per jornada però no vaig poder tornar a l'escola.»

La proclamació de la República la va viure de la mà del seu pare des de Barcelona, tot passejant per la Rambla, observant els grups de gent que cridaven lloances a la República i a Francesc Macià.

El 5 de juliol de 1936 la seva família va canviar de domicili, aquesta vegada va anar a viure al carrer Rosselló a prop de la Sagrada Família. «Al cap de poc de ser en aquell barri vaig tenir l'oportunitat d'anar a una acadèmia, anomenada Bertran i Muntaner, que feien classes al vespre de les set fins a les nou hores, recordo que estudiàvem moltes coses interessants, però l'abril de 1937, els meus pares ens portaren a Artés a casa de la família del meu pare perquè a Barcelona hi havia molts bombardeigs i els pares patien per mi i la meva germana.» En primer lloc pensaven que seria per pocs dies i que tot s'acabaria aviat però hi va restar fins l'entrada de les tropes franquistes a Artés.

El febrer de 1939 la seva mare el va anar a buscar i se'l va emportar a Barcelona. El seu pare estava al camp de concentració de Rota (Cadiz), havien d'espavilar-se a buscar avals per treure'l, els aconseguiren gràcies a l'empresa Ribas i Pradell on el seu pare havia treballat durant la Guerra Civil. «Quan el pare va arribar a casa estava físicament molt desvalgut i es va haver de recuperar. Després va poder anar a treballar a l'empresa Ribas i Pradell.»

«Abans de tornar el pare a casa jo ajudava la meva mare a la botiga i anava a buscar la fruita i verdura al mercat del Born. Quan les coses ja estaven més normalitzades i el pare va poder anar a treballar jo volia aprendre l'ofici de tapisser, vaig anar a treballar de tapisser a prop del barri i a les nits anava a classes a casa d'una mestra particular anomenada Assumpció Baró. Al cap d'un any aquesta noia va haver de marxar per qüestions familiars i es van acabar els meus estudis. Mentrestant vaig establir-me pel meu compte amb un taller de tapisser.»

«Em detingueren per primer cop el 1941 portant propaganda dels aliats britànics que havia anat a buscar al consolat britànic¹⁸, però la meva militància a les JSUC no va començar fins el setembre de 1946, després d'haver fet el servei militar. Les reunions les feiem pel carrer, a Montjuïc i per les places... estàvem organitzats en "Clubs" jo hi vaig entrar en contacte a partir d'un veí que era de les JSUC, primer vaig començar repartint revistes de Treball amb ell.»

¹⁸Es refereix als partets que donava la BBC i que es repartien des del consolat anglès.

A principi de 1947 ja era responsable d'un "Club". El cap de poc el van detenir per possessió de líquids inflamables (còctels molotov). «Un militant de la JSUC que pertanyia al Radi primer de Barcelona, tenia una maleta de líquids inflamables que se la volia treure perquè estava vigilat per la policia. Era el temps de l'agafada del "grup dels 80"¹⁹ militants del PSUC, i aquest era un dels militants perseguits per la policia. Van buscar un voluntari i van decidir que havia de ser jo. La maleta no sabia gaire bé on posarla i vaig amagar-la al taller de tapisseria, el cap de pocs dies va caure el militant de la JSUC que li havia fet el contacte i junt amb ell membres del Radi primer. En els interrogatoris van xerrar i es va saber que la maleta la tenia jo.»

Va ser el març de 1947 quant el van detenir van escorcollar el taller, la casa familiar de Barcelona i una caseta que tenien a Horta. El portaren a la comissaria de Via Laietana de Barcelona i després dels interrogatoris pertinents el van dur a la Model de Barcelona. Dos mesos més tard va sortir en llibertat provisional, fins el desembre de 1949, quan va tornar a entrar a la Model hi restà fins el maig de 1950.

«A partir de la primera agafada em vaig comprometre a fer d'enllaç entre els presos de la Model i l'organització del PSUC. En aquest treball hi havia dues parts molt importants. La primera era la verbal, la que connectaves amb un familiar del pres; i la segona era l'escrita, que havien de fer servir l'enginy i la imaginació. Per la part escrita es feia servir paper de cigarretes i aquests papers es cargolaven i s'amagaven en els llocs més inverosímils i canviant, mai al mateix lloc, com per exemple entre el teixit del cistell de menjar, a les soles o talons d'una sabata... havia de ser del tot imprevisible per despistar els funcionaris de la presó.»

«Tot i així també vaig organitzar dos grups de JSUC a Barcelona que van ser gent molt combativa i activa. Fins que el dia 31 de desembre de 1949, em van venir a buscar a casa per portar-me a Via Laietana. El primer que vaig veure a l'entrada a comissaria va ser a Antonio Juan Creix, va ser ell qui em va interrogar. Va ser un interrogatori molt dur, hi van haver maltractaments i tortures de tota mena durant dinou dies, em semblava que no en sortiria viu. Després em van portar al Palau de Justícia i dos dies després a la presó

¹⁹Es coneix com a grup dels 80 les aproximadament cent detencions de militants del PSUC, que es van portar a terme entre els mesos de febrer i març de 1947 a Barcelona.

Model fins el maig de 1950, que vaig sortir en llibertat provisional i sota la fiança de 5.000 pessetes.»

Després de tot això es va casar amb la que va ser la seva dona, la Flora. Va seguir amb el seu negoci de tapisseria, tot pensant, que li cauria poc temps i tot passaria com si res, però el 1953 va ser jutjat pels dos sumaris pendents i condemnat a set anys, que es van transformar en disset, una vegada van fer la revisió al Tribunal Suprem com a tots els altres companys de la causa.

«Em vaig casar amb la Flora el dia 7 de gener de 1953 i ella sempre va estar al corrent de la meua militància i de la possible entrada a la presó. No hem tingut cap fill. El 2 de juliol de 1954 vaig entrar a la presó Model de Barcelona, després passàrem per la presó de Lleida, la de Saragossa, la de Logroño, la de Burgos ciutat, la de Bilbao, la de Santander ciutat fins arribar a la d' *El Dueso*, de Santoña.»

«Surto de la presó el 7 de desembre de 1958. Anàrem a viure al carrer Rosselló i el 1963 compràrem una caseta amb hort i jardí, fins que la Flora es va començar a trobar malament i jo sol em va ser impossible atendre la meua dona. Com que tenia els meus amics a Mataró i anàvem molt sovint a veure'ls, vaig decidir buscar una Residència a Mataró. Des del 1994 visc a Mataró a la Residència ICASS de la Generalitat, a l'avinguda Gatassa.»

En aquests moments en Romuald és un membre molt actiu de Iniciativa per Catalunya-Verds. Treballa en el camp del Consell de la Gent Gran a Mataró i fa estudis sobre la darrera fase, que han estat publicats per la Fundació Nous Horitzons amb el títol d' "Una reflexió sobre la darrera fase". Aquests treballs han estat motiu de reflexió per tota una sèrie de gent, tant polítics com persones sensibilitzades per aquests temes. En aquest treball Romuald manifesta el seu gran amor per la seva dona; la Flora, i a la vegada crítica de les condicions en que es troben les residències actuals de la gent gran, tot reivindicant residències per parelles que puguin viure els darrers anys de la seva vida sense haver estat malalts necessàriament.

Sobre el seu passat diu que «mai he deixat de treballar; el món va canviant, però sempre

és necessari lluitar per millorar les condicions de vida; hi ha molta tasca per fer encara, i voldria pensar que una part de les coses que han millorat en aquest món ha estat gràcies als esforços que hem fet les persones que lluitem per millorar-lo.»

5.6-Lluís Riera Serrat.

En Lluís va néixer el 3 d'octubre de 1923 a Mataró, tot i que la seva mare va anar a infantar-lo a casa la seva família a Santa Coloma de Farners, tornaren al cap de pocs dies al carrer Sant Joan de Mataró, on en Lluís va viure amb la seva mare Enriqueta i el seu pare Antón.

El portaren a l'escola del Sr. Galí al carrer de Sant Antoni i després durant la Guerra Civil, amb l'organització escolar del CENU va anar a l'escola de Rafael Campalans (Santa Anna). No recorda gaires coses especials dels seu aprenentatge escolar.

De la República tampoc no en té records especials per explicar però de la Guerra Civil el que més recorda es la manifestació que hi va haver a la plaça de la República -coneguda per Santa Anna-. «Amb el cop militar hi va haver una ordre que va immobilitzar a tots els militars i nosaltres, conscients que havíem d'anar a defensar la República, demanàvem als soldats que encara que estiguessin desmobilitzats anessin com a voluntaris a fer la guerra». Recorda també els bombardeigs. «A casa meva no vam passar gana perquè els meus pares eren pagesos i sempre teníem alguna cosa per menjar o bé per canviar».

«El 1937, ja tenia catorze anys i vaig anar a treballar a Cristalleries de Mataró, Cooperativa Obrera. Hi vaig estar fins a la jubilació, als seixanta cinc anys. El record que tinc del treball és molt bo, hi havia molta companyonia entre la gent que treballàvem, tinc molts bons amics i a més a més era una cooperativa molt activa, teníem grup de Cultura i organitzàvem actes com; conferències, teatre, cinema i també hi havia una secció d'esports. També tenia un economat i en una època en vaig formar part de la junta.»

Des del començament de la Guerra Civil el 1936 estava organitzat en els Pioners²⁰, «recordo que érem molt joves i ens reuníem cada dia en un local de la Riera i llegíem la

²⁰Organització depenent del PSUC

revista Treball. La meua gran afecció va ser el futbol, primer vaig jugar amb el club de la Cooperativa del Forn del Vidre però més tard ja vaig formar la Unió Deportiva Mataronesa i després el Club de Futbol Mataró. Teníem un entrenador en el Futbol de Mataró que li deien "Solaret", que era un jugador del Club de Futbol Barcelona, era molt bo, ens entrenava de manera que vaig aprendre a jugar molt bé.»

«A l'acabament de la guerra, amb els companys del Forn del Vidre recollíem diners pels presos. Jo hi col·laborava i també vaig estar organitzat a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya; a les reunions ja no hi anava tant perquè reunir-se era molt difícil, però hi tenia contactes directes i puntuals. Jo era qui guardava la multicopista de les JSUC de Mataró, i quan l'havien de fer servir, la venien a buscar a casa i se l'emportaven a on fos, i en acabat la tornaven a portar a casa meua.»

«Jo era una persona idònia per guardar la multicopista, perquè era molt conegut en el món de l'esport mataroní, en aquell temps a banda de treballar pel futbol a Mataró també vam fundar la Penya Barcelonista i organitzàvem autocars per anar a veure el "Barça". Formava part de la junta de la Penya Barcelonista de Mataró i vaig arribar a ser vice president de la Penya Barcelonista de Catalunya.»

«També formava part de la Junta de la Societat Iris i era president de la secció de ball. Per aquesta quantitat d'activitats era fàcil que ningú sospités que era un membre de les JSUC i que, a més a més, era qui tenia la multicopista; això era fonamental en temps de clandestinitat.» Tot i que no acostumava a anar a reunions sempre va llegir les revistes Treball i Joventut; a la feina els companys les hi passaven i aprofitàvem moments per comentar alguns temes d'importància.»

«Entre 1944-45 la Mútua l'Aliança de Mataró va absorbir la Unió de Cooperadors i també volia que s'hi ajuntés la Cooperativa del Forn del Vidre i em van forçar perquè en unes eleccions em presentés com a president d'aquesta manera, pensant que jo era una persona influenciable podrien arribar a l'acord amb el Forn del Vidre, però jo vaig parlar amb la gent del Forn del Vidre i amb la de Unió de Cooperadors i de comú acord no em vaig presentar perquè no ho veia gens clar i tampoc em volia embolicar en més càrrecs.»²¹

²¹No estem segurs que es donés aquesta situació però aquesta és la seva memòria.

El nostre entrevistat ens explica que al voltant de l'any 1950, la Unió de Cooperadors tenia un deute, sembla que era d'unes quantitats considerables i la Junta d'aquesta entitat que estava formada per sis persones, sense convocar cap assemblea ni fer cap tipus de consulta als socis, decidiren pagar el deute amb la donació a la Mútua l'Aliança de Mataró d'uns locals que pertanyien a la Unió de Cooperadors. Segons en Lluís va ser una operació fraudulenta perquè aquella junta no tenia poder per fer això.

«El gener de 1950 la brigada de serveis especials de la *Jefatura Superior de Justicia* de Barcelona, van agafar uns militants de la JSUC de Mataró, alguns d'ells treballaven a la Cooperativa del Forn Vidre. Quan els interrogaren descobriren que jo guardava a casa meva la multicopista, vingueren a fer l'escorcoll i la trobaren.» Se'l van endur per fer-li unes preguntes a l'Ajuntament de Mataró. L'operació anava a càrrec de la policia política social de Barcelona i li feren un interrogatori molt dur. «Em van intimidar molt, vaig rebre mal tractaments físics i tot el tracte era molt violent, en el mateix lloc dels interrogatoris hi havia el cap de la guardia urbana de Mataró, en Briansó, que era molt amic del meu pare perquè anaven a caçar junts des de feia molts anys, però no hi va poder fer res.»

Després el dugueren a la presó de Mataró, la família li duia menjar i l'anava a veure: al cap d'un temps el portaren a la comissaria de Via Laietana de Barcelona i d'allí al Palau de Justícia i després a la presó Model.

A la presó Model va estar a la cinquena galeria, «estava en una cel·la molt bruta i en molt males condicions. El tracte era bastant deplorable, a la cel·la hi vivíem sis persones en unes condicions ínfimes tant pel menjar com per dormir. No hi havia ni llits ni matalassos, dormíem a terra i tot era molt trist i decreït.» Els familiars l'anaven a veure i procuraven que no li faltés el menjar, ja que el ranxo era immenjable. Segons explica el nostre entrevistat el menjar i el tabac que portaven les famílies a les persones de la mateixa cel·la se'l repartien entre tots. L'aportació de les respectives famílies i la solidaritat necessària entre ells, ajudaven a sobreviure. Li donaren llibertat provisional sota fiança de 5.000 pessetes.

«El cap de poc de sortir de la presó em vaig casar amb qui era la meva promesa; l'Adelaida

Font Fontana, amb qui vaig tenir una filla; la Mercè, i el segon fill; en Josep, que va néixer el 1959 quan ja havia complert la pena a la presó del penal d'*El Dueso*.»

L'any 1953 es va celebrar el Consell de Guerra. El judici va coincidir amb els indults que es concediren pel Congrés Eucarístic i va afavorir que tots els inculpats sortissin en unes penes que anaven de sis mesos a quatre anys de presó.

«En aquest judici jo estava molt atemorit, perquè eren temps molt difícils; hi havia Consells de Guerra en els que es demanaven penes de mort, com la d'uns militants del PSUC, tot plegat per associació il·lícita. Tot i així el judici va anar bé “tots ens vam saber explicar de manera correcte, i a mi em van tocar dos anys de presó que no era massa. Però hi va haver una revisió perquè el Capità General de la IV Regió Militar no va estar d'acord amb el resultat de les penes i va demanar que fos revisat pel Tribunal Suprem a Madrid.»

Una vegada revisat el sumari, les penes augmentaren de manera considerable de dos anys van arribar a demanar-li vuit, i a tots els hi augmentaren moltíssim. El juliol de 1954 la policia política social el van anar a buscar a la Cooperativa del Forn del Vidre. «Un dia es presentaren a la fàbrica, ens venen a buscar als cinc inculpats però només érem tres perquè els altres feien un altre torn i els varen haver d'anar a buscar a casa seva. Ens dugueren a la comissaria de policia de Mataró i després a la presó Model.»

«A la presó Model hi estigué uns quatre mesos; en aquesta presó a la família li anava més bé per venir-me a veure, ja que la visita era com una injecció de moral que ajudava a passar millor la vida a la presó. Una vegada que va venir el pare de l'Antoni Dalmau a veure'l i sempre li portava diners, pel camí li robaren la cartera, i li va comentar al seu fill, lamentant que no li podia donar els diners, perquè li havien robat. L'Antoni ho va comunicar a uns presos comuns i el cap de vint-i-quatre hores ja tenia la cartera amb els diners inclosos com si res no hagués passat. Aquestes coses tan curioses també passaven a la presó.»

Al cap de quatre mesos aproximadament va anar destinat al penal d'*El Dueso de Santoña* (Santander), abans però el van fer passar per la presó de Lleida, de Saragossa, de Logroño, de Bilbao, fins arribar al penal d'*El Dueso*. «En aquesta ocasió vaig tenir un

problema bastant greu, en aquell temps el dentista m'havia fet una dentadura postissa provisional mentre me'n feien una de definitiva, i pel viatge se'm va infectar, tenia molt de dolor, els ulls els tenia vermells, no hi veia i necessitava penicil·lina, però això era molt difícil d'obtenir. Tot i així gràcies als meus companys de partit que m'ajudaren econòmicament vàrem poder obtenir la penicil·lina i em va anar passant però no del tot, la infecció persistia. Quant arribàrem a la presó de Bilbao una persona de l'Associació Catòlica.- segurament era de *Caritas*- va fer una visita als presos i em va procurar una aigua especial que em va anar molt bé.»

En arribar al penal d'*El Dueso*, el feren estar en una cel·la sol fins que se li curés del tot la infecció de la boca. «Em sentia molt sol, la infecció va anar curant-se molt a poc a poc, encara tenia els ulls vermells i no hi veia bé... fins que vaig poder anar amb els meus companys de grup i vaig conèixer companys nous que em van rebre molt bé. Em vaig sentir molt ben acollit i es va decidir que jo seria el cap del grup.» El cap de grup havia de recollir els diners, tabac i menjar que portaven les famílies i repartir-los de manera convenient a tots els components del grup.

En aquest grup hi havia deu persones, algunes de Mataró i altres de Vilanova i la Geltrú que havien estat represaliades per la mateixa causa. Altres persones del mateix grup els havien portat a la presó de Burgos perquè tenien més anys de presó. El nostre entrevistat en explica que «quan una família d'algú del nostre grup passava per una situació difícil econòmicament, en parlàvem entre nosaltres i decidíem una quantitat de diners per ajudar-los.»

A banda d'aquest càrrec també feia de cuiner. «A mi sempre m'ha agradat cuinar. M'encarregava de fer el menjar per la gent del grup, anava a buscar cargols -que per llocs del penal se'n feien molts i de molt bons- i els feia sols o per acompanyar altres aliments. Els meus companys estaven molt contents. Com que hi havia un economat, hi anava a comprar amb els diners de la bossa comuna i feia menjars senzills però gustosos, com arròs a la cassola, macarrons...». Aquests àpats servien per compensar la ració del ranxo que era totalment insatisfactòria.

Es feien classes de cultura general. Les feia un capellà i l'assistència a les classes redimia

dies de presó. Segons el nostre entrevistat les classes eren interessants. Entre un indult de dos anys i la redempció per l'assistència a classes va haver de fer quatre anys en lloc de vuit .

«En el penal vaig aprendre moltes coses. Les classes de cultura general estaven bé. Tot i que les feia un capellà, no parlàvem pas de religió sinó de literatura, història... però allí amb el que més vaig aprendre va ser amb les xerrades diàries que teníem amb els presos. Hi havia gent que eren molt cultes com metges i gent de carrera que feia goig sentir-los, va ser una autèntica escola.»

«En sortir de la presó vaig anar directament amb la meva família a Mataró. Estàvem preparant l'estada a casa d'un familiar al Vendrell, però al final no va fer falta. »

A l'arribada a Mataró anà a viure al barri de l'Havana amb la família i va tornar a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre, on el reberen com si fos un heroi, tothom estava molt content que pogués normalitzar la seva vida i la de la seva família.

Va reprendre les seves activitats esportives i tots els companys de les entitats de futbol l'esperaven amb satisfacció. Restablí la seva vida de família completant-la amb un nou fill: en Josep. Continuà treballant de bon grat a la Cooperativa del Forn del Vidre fins a la seva jubilació i compartint les afeccions i activitats a favor del futbol mataroní i de la penya Barcelonista a Mataró fins avui.

5.7- Jaume Vázquez Acebo.

L'entrevista amb Jaume Vázquez no ha estat possible perquè no es troba en condicions físiques adequades. La seva dona Maria i el seu fill Josep han accedit a fer d'intermediaris i ens han explicat tot el que recordaven i sabien de la seva vida. El resultat ha estat molt satisfactori.

En Jaume Vázquez va néixer a *Ferreria del Valle de Oro* (Lugo), el 15 d'abril de 1928, fill de Josep Vázquez i Carmen Acebo. Vingueren a Catalunya el 1933, primer a Barcelona i una vegada passada la Guerra Civil s'establiren de manera definitiva al carrer Puigblanc de Mataró.

Una vegada instal·lats a Mataró en Jaume va anar a l'escola del carrer Prat de la Riba anomenada Puerto Rico. Quan va tenir tretze anys va anar a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre i a les nits anava a l'escola racionalista de la Cooperativa. En el Forn del Vidre hi va treballar vint-i-tres anys i després se'n va anar a treballar a TESA, vint-i-cinc anys més fins a la seva jubilació.

Durant la Guerra Civil la família Vázquez vivia a Barcelona i recorda que passaven molta gana. El seu pare havia anat de voluntari al front republicà i quan va acabar la guerra va estar represaliat i estigué un temps a la presó de Barcelona.

En Jaume Vázquez quant tenia uns disset anys es va afiliar a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya; va ser a partir d'uns companys de la Cooperativa del Forn del Vidre que també hi estaven organitzats. Anaven a reunions, repartien "octavetes", les revistes Treball i Joventut.

En aquell temps es va enamorar i prometre amb la Maria Prat, la que actualment és la seva dona. La Maria va conèixer en Jaume perquè cada dia anava a portar l'esmorzar al seu germà que treballava al Forn del Vidre, i va ser allà on es van conèixer i començaren la seva relació.

El 17 de gener de 1950, mentre estava treballant al Forn del Vidre, a les cinc de la tarda, va arribar la policia política social de Barcelona i l'agafaren pres juntament amb altres. Se'l van endur a unes dependències de l'Ajuntament de Mataró per fer-li unes preguntes. Posteriorment el dugueren a la presó de Mataró on hi va estar entre un i dos dies. Després va anar a la comissaria de la Via Laietana de Barcelona on va rebre importants maltractaments físics i psicològics fins que el van portar a la presó Model de Barcelona, on hi va estar cinc mesos.

En aquell temps ja estava promès amb la Maria i ella l'anava a veure tots els diumenges i li portava menjar i li rentava la roba, durant el temps que hi va estar tancat. Quan va sortir de la presó, que era als voltants de la Fira de Mataró, va haver de pagar 5.000 pessetes de fiança i les pagaren gràcies a que la Maria es va vendre l'anell de prometatge i llençols de l'aixovar que es va haver de vendre a un preu insignificant entre els amics i companyes de treball per aconseguir recollir els diners de la fiança.

L'any 1953 es celebrà el Consell de Guerra, les penes oscil·laren entre sis mesos i quatre anys, en Jaume no va haver d'anar a la presó. El judici va coincidir amb els indults del Congrés Eucarístic i gràcies a aquest indults els va beneficiar perquè el resultat de les penes va ser molt favorable per tots. Però el Capità General de la IV Regió Militar va demanar revisió del procés al Consell Suprem de Justícia de Madrid.

La colla dels deu detinguts de Mataró es reuniren per decidir què podien fer, el PSUC els recomanava que marxessin a França, però ells van optar quedar-se i assumir el resultat de les condemnes que sortissin després de la revisió del judici.

Mentre esperaven que revisessin la condemna en Jaume i la Maria es van casar el 30 d'abril de 1951. Quan es van casar la Maria estava embarassada de la seva filla Maria del Carme, i com que en Jaume estava pendent d'anar a la presó, tingueren problemes per casar-se. Segons manifesta la Maria «vam tenir problemes perquè estava embarassada i perquè en Jaume havia d'anar a la presó, eren dues raons que l'església d'aquell temps repudiava.» En primer lloc el sacerdot que els havia de casar a la Basílica de Santa Maria, els hi posava entrebancs fins que els va avisar per casar-se a les set hores del matí a l'altar de Santa Llúcia, però no els va fer signar cap document, ni als nuvis ni els corresponents padrins. El sacerdot els va dir que ja ho farien més endavant, només els va donar la benedicció.

Aquest fet va tenir repercussions posteriors, ja que quan en Jaume va ingressar a la presó, la Maria no tenia cap document que acredités que eren marit i muller, i per tant no podia entrar a veure'l com a familiar i hagueren d'inventar que era germana d'en Rossend Dalmau i així va poder regularitzar les visites a la presó com a familiar d'un pres i veure el seu marit. El 1957 gràcies a una persona influent de Mataró pogueren legalitzar el seu matrimoni pel civil, fins i tot van poder fer constar la data del 30 d'abril de 1951. Això va passar quan la Maria esperava el seu segon fill: en Josep.

El mes de maig de 1954 els notificaren les condemnes corresponents a tots ells. A en Jaume li van caure vuit anys de presó, ell en aquell moment tenia vint-i-sis anys. El dia 3 de juliol va ingressar a la presó Model, fins el 26 de febrer de 1955 que el traslladaren al penal d'*El Dueso*. Abans d'arribar al penal passaren per la presó de Saragossa, la de

Burgos, la de Palència, i la de Santander.

Mentre en Jaume va estar al penal la Maria no el podia anar a veure perquè el viatge era molt llarg i car, i no podia permetre's aquesta despesa, tot i així el va anar a veure una vegada i justament aquell dia estava tancat en una cel·la de càstig, perquè el seu grup havia fet un acte de protesta per les deplorables condicions del ranxo que els donaven diàriament. Durant el temps que estigué pres, la Maria li enviava cada setmana un paquet amb menjar i diners. «Era poca cosa perquè jo tenia de treballar per mi i per la meua filla Maria del Carme que era molt petita. Els diners que es guanyaven a les fàbriques en aquell temps eren molt pocs, sort en tenia de l'ajuda de la meua mare Sebastiana.»

En el penal es podia reduir dies de presó si s'anava a classes, i ell ho va fer. Dins el penal estaven organitzats en grups i ell era l'encarregat de pelar patates i altres feines relacionades amb la cuina. La finalitat era no haver de dependre del ranxo que era miserable i una vegada pogueren organitzar-se per ells sols el menjar va anar molt bé, així cada individu del grup tenia una obligació concreta.

Quan va estar pres, la seva dona, la Maria, va rebre unes quantitats de diners com ajuda, sembla que procedien del Socors Roig, però ella no sabia gaire bé d'on venien i va decidir escriure unes ratlles al remitent agraint-li la seva donació però demanat-li que no ho fes més. Segons ens explica la Maria no tenia ganes d'embolicar-se ni d'agrair res a ningú, ja que ella estava totalment al marge dels fets i volia continuar estant-t'hi.

El 13 de juliol de 1957 en Jaume sortí del penal en llibertat condicional. Posteriorment, durant vuit anys, va haver d'anar a signar i fer acte de presència cada setmana a la Comissaria de policia de Mataró i cada vegada que havia de desplaçar-se de localitat havia de fer-ho amb un certificat de la policia que li concedia el permís.

Quan la Maria va saber que en Jaume havia de sortir de manera definitiva del penal, es posà en contacte amb una senyora de Santoña que llogava habitacions, es posaren d'acord que aquesta senyora, l'esperaria a l'estació i ambdues farien un senyal convingut, com posar-se la mà al cap, es coneixerien, i aniria a casa seva.

La llibertat es va fer esperar més del que desitjaven; en primer lloc havia de ser un dia i

en van ser tres dies més tard. Mentrestant la Maria es feia entrepans de sardines per dinar i sopar i mirava de veure'l per un turó aprop del penal mentre en Jaume estava en el pati i es veien, es feien senyals i es comunicaven amb un llenguatge de signes totalment espontani.

Quan en Jaume va sortir de la presó, la Maria ja l'estava esperant a la porta i van anar a passejar per Santoña. Després van viatjar per Santander i Bilbao. Arribaren a Mataró i els familiars ja els estaven esperant una mica neguitosos perquè la guarda civil els havia avisat que quan arribés en Jaume havia d'anar de seguida a fer acte de presència.

Cal destacar que una vegada instal·lat de nou a Mataró i amb llibertat condicional, va tornar a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre, ja que aquesta Cooperativa sempre els va respectar les seves idees polítiques i els hi va guardar el lloc de treball a tots els que van ser empresonats. La família reconeix la bona actitud de l'empresa cooperativa i del bon ambient en que van rebre a n'en Jaume i tant la seva dona com el seu fill manifesten el seu agraïment.

La Maria ens explica que «una vegada en Jaume va sortir de la presó, tenia vergonya de que el reconguessin com a pres, li feia por el soroll dels cotxes... estava com acomplexat i depressiu. Li feia molt mal l'estómac, va anar al metge i li van trobar que tenia una llaga d'estómac i el van haver d'operar. El metge ens recomanà que no anéssim a buscar cap fill perquè en Jaume estava físicament molt desnutrit i això podia repercutir en la salut del nadó, i així ho vam fer.» Malgrat tot, tant bon punt va estar restablert de la seva feblesa física van anar a buscar un nou fill i va ser quan va néixer en Josep.

Una vegada complerta la condemna en Jaume havia d'anar a fer el servei militar, però gràcies a unes entrevistes i gestions a una administració de Barcelona, va poder acreditar que tenia trenta anys, estava casat i tenia una filla i ho va poder arreglar per no anar-hi. Un altre dels problemes que hagué d'afrontar en Jaume va ser guanyar-se la confiança de la seva filla Maria del Carme. Quan va entrar a la presó la seva filla tenia tres anys i quan va sortir en tenia sis, aquests tres anys d'absència de la presència paterna, va afectar molt la seva filla que en un començament li tenia por i el veia com un estrany. En Jaume i la seva dona van procurar que la nena a poc a poc anés agafant confiança al seu pare però

en Jaume es sentia vençut, fracassat... no estava bé, li va costar molt adaptar-se a la vida familiar i social del seu entorn més proper.

El seu fill, en Josep, ens explica que «la principal seqüela que li ha quedat per sempre més, és una alteració del sistema nerviós que li ha donat insomni, estats d'angoixa i altres símptomes de tipus nerviós.» També explica que el seu pare no ha volgut parlar gaire d'aquell temps perquè diu que va patir molt i no ho vol recordar, prefereix tancar-ho simbòlicament en un armari com si fos un parèntesi de la seva vida. Tant el seu pare com tota la família creu que va ser una tragèdia que no hauria d'haver passat mai, i sempre ho recorden com un fet dramàtic.

5.8- Amadeu Vives Nicolau

Amadeu Vives va néixer a Mataró el 15 de desembre de 1927, fill d'Amadeu i d'Encarnació. Va viure al carrer sant Elies, 14. La seva família era treballadora, el seu pare estava sindicat a la CNT i odiava la manera de fer de la gent de la FAI. Treballava a can Fontdevila i a través d'un company rebia la revista Treball del PSUC i la duia a casa.

L'Amadeu va anar a l'Escola Racionalista de l'Ateneu, «el qui recordo amb més fervor és el professor Espartac.» Una vegada començada la Guerra Civil, amb l'organització del CENU els van fer anar a l'Escola Germinal -coneguda per les Capes-, més tard va anar a l'Escola del Sr. Sans, on feien de mestres el Sr. Manté i la seva germana. A l'acabament de la guerra aquesta escola es va integrar a l'Acadèmia Balmes de la Sala Cabañes.

«Durant la guerra, a l'escola del Sr. Sans, tots els matins ens donaven un tros de pa moreno boníssim, no sé si era degut a la gana que passàvem o que realment era molt bo. Després de 1939 quant vaig anar a l'Acadèmia Balmes, m'obligaren a fer la comunió perquè encara no l'havia fet, ensenyaven religió, tot era molt diferent... i als tretze anys vaig anar a treballar.»

«Recordo que el 14 d'abril de 1931, quan el plebiscit ens va portar la República, la multitud manifestava la seva emoció pels carrers, hi havia molta gent que amb crits expressava la gran eufòria republicana, voleiaven les campanes, es van tirar coets... tot era un ambient de joia i de festa.»

«Després, el 19 de juliol de 1936 amb la insurrecció dels militars, tota la Rambla estava plena de soldats republicans armats, ells no en tenien cap culpa, eren els seus caps els qui els havien ordenat fer aquell espectacle. La gent del carrer els deien que deixessin les armes i penso que algun soldat se'n va anar però van ser molt pocs, ja que la disciplina a l'exèrcit és molt important.»

La gent del carrer sant Elies també seguí, com tant d'altres, l'espectacle del desmantellament de la basílica de Santa Maria. «Durant la guerra el que recordo més és la gana i els bombardeigs.»

«Els nens anàvem molt sovint a la platja, els del veïnat anàvem a prop de la Caserna militar i allí ens trobàvem amb soldats que també es banyaven. Un dia veiérem com s'acostava el vaixell Canàries i ens espantàrem, perquè sabíem que bombardejava, però els soldats ens aconsellaren que ens estiréssim i no marxéssim. Al cap de poc, va venir un avió republicà i llençà unes bombes de mà al Canàries i veiérem astorats com sortien unes flames del vaixell, va ser molt espectacular... el Canàries se'n va anar i no va passar res més.»

«Quan entraren els Nacionals, diuen que en la barberia del camí Ral hi havia en Tito, el militar de les brigades internacionals, el qual després va ser president de Iugoslàvia. També deien que hi havia en Líster i el general Rojo que anaven de retirada.»²²

«Els militars entraren a Mataró amb la División Litorio, alguns soldats republicans es van voler rendir, però els italians els aconsellaren que anessin a l'exili. L'exèrcit italià instal·là el seu campament al Camí de la Geganta, allí hi tenien els tancs i altres armes d'artilleria. Els militars de l'exèrcit espanyol acamparen davant de Valldemia.»

«Als dies immediats a l'ocupació teníem molta gana i alguns dels veïns del carrer sant Elies anàvem a buscar menjar al campament dels soldats espanyols, però era molt humiliant perquè ens insultaven i cridaven impropis contra Catalunya i la República. Després canviàrem i anàrem al campament dels soldats italians i aquests ens tractaven més bé i ens donaven xocolata, galetes i si portaves plat també t'oferien macarrons que

²²Aquests rumors no estan confirmats de manera històrica en cap referència documental, de tota manera són rumors que tant l'Amadeu com altres persones d'aquell temps defensen com a fets certs.

ells mateixos cuinaven.»

«Recordo que un dia, mentre estàvem al campament dels soldats italians, hi va haver un bombardeig d'avions republicans que venien de Figueres. No sé del cert si hi van haver ferits..., però va ser sensacional!»

L'Amadeu quan va començar a treballar ho va fer al carrer Roger de Flor a les platines UNITEX, i el 1942 entrà a treballar a la Cooperativa del Forn del Vidre, allí va conèixer molts companys de la seva edat i entre ells va conèixer en Rossend Dalmau, qui el va captar perquè s'afiliés a les JSUC.

«En plena Dictadura franquista pertànyer a un partit polític volia dir assumir un risc i una responsabilitat molt gran. Tant els partits polítics com els sindicats estaven prohibits ja que no hi havia llibertats democràtiques i per tan hi havia el risc de ser delatat, era molt perillós. Hi havia molta gent que sabia i coneixia l'existència d'aquesta organització i fins i tot ens coneixia personalment, però no ens van delatar mai. Hi havia un senyor que es deia "Panadero" de cognom, que era del PSUC i del Socors Roig, tothom ho sabia però mai ningú l'havia delatat tot i que estava molt perseguit per la policia.»

«En la clandestinitat hi havia moltes persones que t'ajudaven, la solidaritat la vaig experimentar poc abans de ser detingut. Com que vaig ser l'últim i sabia que em vindrien a buscar, un company del PSUC, en Jordà, em va ajudar a cremar propaganda. La gent t'ajudava molt perquè encara que no fossin del partit, la majoria de persones entenien que hi hagués gent que lluites contra de la Dictadura.»

L'Amadeu als divuit anys es va afiliar a la UGT i a les JSUC. Immediatament va contraure responsabilitats amb l'organització sociocomunista juntament amb en Rossend Dalmau i en Ramon Cervantes. Tenia contactes amb les JSUC de Barcelona, concretament amb en J. M. Sendrós i l'A. Céspedes.

El treball clandestí era molt seriós i tant les reunions com les cites s'havien de fer amb molta disciplina i cautela. Quan tenien una cita en un lloc i hora concrets, s'hi havia d'anar a l'hora exacte i si no trobaven la persona convinguda era convenient fer una volta i tornar al cap de tres minuts, el que no podien fer era esperar, estava prohibit.

«L'A. Céspedes era el nostre enllaç i ens donava llibres, revistes i documents per llegir, jo era l'encarregat d'anar-los a buscar a Barcelona i segons com les enviàvem per una agència de transport.» L'Amadeu també tenia reunions amb els responsables de les JSUC de Barcelona com en J.M. Sendrós.

«En Rolando Calvo era un noi molt jove i amb poca experiència, que molt aviat el posaren d'enllaç a Mataró i a Vilanova i la Geltrú. Fou una errada molt grossa, perquè va ser ell qui ens va delatar a tots. Només havia vingut un parell de vegades a Mataró a reunir-se amb nosaltres però va ser qui coneixia els noms. En J.M. Sendrós va culpabilitzar a l'A. Céspedes d'haver confiat amb en R. Calvo, la imprudència es feia incomprendible.»

«El cas era que en R. Calvo va fer córrer que s'havia de desarmar els "serenos" en nom de les JSUC. En Pubill, en R. Parisi i en R. Calvo passaren a l'acció i ho van fer a dos "serenos". En el segon es veieren enganxats per la policia i en lloc de dir que era un simple robatori, com van fer en E. Pubill i en R. Parisi, en R. Calvo va desmentir-ho i va dir que ho feien en nom de les JSUC i ja la van armar. Van començar a escorcollar domicilis a trobar adreces... i va estar muntada la persecució de tots nosaltres.»

«Quan va venir la policia política social a Mataró, va venir acompanyada d'en R. Calvo i ell orientava a la policia de manera que van anar als locals on sabien que freqüentaven els nois de les JSUC de Mataró. Van anar a la societat Iris, a l'Ateneu i van anar agafant persones que no tenia res a veure amb els fets i després les deixaven anar. Però van alçar les veus pel veïnatge dient que buscaven uns nois de les JSUC.»

«La policia va anar a l'Iris, agafà dos germans que feien de cambrers, i els van pegar fort perquè els donessin noms, després els deixaren en llibertat. Com que en aquesta societat hi havia la secció excursionista i sabien, per en R. Calvo, que la gent de les JSUC també érem socis volien agafar tota l'organització en pes.»

En tot aquest procés, l'Amadeu va ser l'últim que la policia va anar a buscar; sembla que el confongueren amb en Francesc Vives del PSUC, a qui també agafaren però, després esbrinaren la seva identitat real i l'anaren a buscar mentre treballava al Forn del Vidre en el torn de nit, concretament a la una de la matinada. Ell ja sabia que el buscaven i es va

plantejar marxar però la seva mare era vídua i no va voler deixar-la sola, tampoc sabia exactament quin era el motiu de la persecució.

«Quan m'agafaren i em portaren a les dependències policials hi havia en R. Calvo que els hi va confirmar qui era jo. En Briansó -caporal de la policia urbana de Mataró- que estava per allà, en un moment se'm va acostar i em va dir: -no et preocupis que ja estan cansats i no tenen ganes de treballar més-. Efectivament no em van fer ni interrogatori i l'endemà em van dur emmanillat conjuntament amb en R. Dalmau a la presó de Mataró.»

«A l'arribada a la presó, en R. Dalmau no pogué dormir de dolor dels cops que va rebre. Al cap de poc ens van dur a la Comissaria de la Via Laietana de Barcelona. Allà hi vam estar uns dies, feia molt de fred perquè era el mes de gener i a més a més havies de dormir a terra sense màrfeques ni res, no podies anar al wàter, donaven un ranxo que no te'l podies menjar. Les cel·les eren individuals però et veies amb els presos de les del davant. El pres que veia era en Joan Comorera, el pegaren de valent, quan el deixaven a terra el tiraven com si fos un sac de patates, no es movia perquè estava mig desmaiat del dolor.»

«Recordo un pres que era del grup de guerrillers d'en Massana, aquells anarquistes que van agafar en temps de les guerrilles que encara es feien, i s'amagaven per les muntanyes del Montseny. Un dia me'l vaig trobar mentre ens creuarem quan jo venia d'un interrogatori, a ell el portaven i em digué:- si no em moro de les pallisses m'afusellaran. Aquest noi es deia Rabassa i va ser un dels tants que va morir per les pallisses a la Comissaria de policia de Via Laietana.»

«No tots els policies eren cruels, n'hi havia que eren més humans i ens facilitaven gasses, mercromina i àrnica per les ferides i pels cops. Tots els que estàvem allà desitjàvem que ens portessin a la presó Model per acabar amb aquell calvari.»

«A l'arribada a la presó Model vaig conèixer en Joan Bueno. Jo no el coneixia perquè ell pertanyia a una altra cèl·lula i en temps de clandestinitat fèiem el possible per no coneixe'ns i així era menys probable saber la seva identitat. A la presó m'hi vaig estar sis mesos i vaig sortir pagant una fiança de 5.000 pessetes.»

«Després d'estar tres anys al carrer, el 1953 ens van fer el Judici a Capitania, va durar tot

un dia sencer. La penes van anar de 6 mesos a 4 anys de presó.»

Acabada la celebració del Judici i haver informat de les penes corresponents a cada ú dels condemnats el Capità General de la IV Regió Militar va demanar revisió, *por disentir de las condenas* de R. Parisi, R. Calvo i E. Pubill. El cas és que el Judici va passar a l'Audiència del Tribunal Suprem de Justícia Militar a Madrid i en lloc de revisar només les dels tres que havien assaltat els serenos van revisar-les totes i les van augmentar tres vegades més cada una d'elles.

«Una vegada els nois de les JSUC, que estàvem inculpats en aquest judici, se'ns va assabentar que les penes podrien ser més elevades, ens vam reunir per valorar si era millor fugir a França, com ens aconsellava el PSUC o era millor quedar-se. Després d'escoltar i valorar la situació de tots plegats acordàrem per unanimitat quedar-nos i assumir les conseqüències.»

«Quan la policia em va venir a buscar la segona vegada, estava dinant a casa meua i em van portar a la presó Model de Barcelona. Hi vaig estar quatre mesos. Quan feia pocs dies que hi érem es va presentar un militar i ens va llegir la sentència i ens volia fer signar, però ens hi negàrem tots plegats. Va venir un altre cop i els que tenien una condemna més baixa van accedir a signar l'*Enterado*, però els dotze presos que teníem una condemna de més de dotze anys ens hi vam negar com a forma de protesta.»

«Al cap d'uns dies aquests dotze presos que teníem les penes més elevades ens destinaren a la presó de Burgos. De Mataró érem en R. Dalmau en R. Cervantes i jo, posteriorment en Joan Bueno també el destinaren a Burgos com a càstig per un acte de rebel·lió que hi va haver al penal d' *El Dueso*. Els altres tots compliren condemna al penal d'*El Dueso*.»

La presó de Burgos era una presó de càstig molt dura, només hi anaven els que tenien les condemnes més llargues. Hi havia 500 oficials de l'exèrcit republicà, metges, advocats, mestres, estudiants, intel·lectuals republicans... «Hi va morir de malaltia en Joan Comorera quan nosaltres estàvem presos.»

«Quan arribes a la presó de Burgos et fan estar tres mesos en unes cel·les de quatre persones, incomunicats de tots els altres presos i amb un patí molt petit. Recordo que feia molt fred, estava tot gelat. El mes de novembre a Barcelona feia una temperatura suau i

a l'arribada a Burgos va ser brutal. El ranxo era molt dolent, les llegums tenien cucs, no veiem ni la llet ni el cafè autèntic, tot era succedani, i d'un gust immenjable.»

«El PCE era qui dominava políticament aquesta presó, hi havia uns 800 presos del Partit Comunista i quan estàvem incomunicats, el partit va fer de manera de fer-nos arribar missatges a partir dels mateixos funcionaris de presó.»

«Tan bon punt els presos van poder anar a les cel·les normals, s'organitzaren i en T. Céspedes, R. Dalmau, J. Ma. Sendrós i en J. Torres eren els qui portaven l'organització del grup de les JSUC de Barcelona, Mataró i Vilanova. Els del PCE dominaven l'organització i els representants nostres hi van tenir molts enfrontaments, perquè els altres eren molt estalinistes i no volien saber res de les JSUC, creien que ens havíem de passar tots al PCE. Al final la majoria va cedir però jo em vaig resistir i em vaig veure marginat dels meus companys de partit de Mataró i de les JSUC de Catalunya. Em vaig sentir molt decebut.»

«Aquests anys van ser molt difícils tant pel PSUC com per les JSUC. Els quadres polítics pel PCE van intentar per tots els mitjans perseguir els qui no estaven d'acord amb la seva línia política que en aquell temps destacava per ser extremadament dura, molt autoritària i especialment dogmàtica. Aquesta política va provocar que alguns militants fossin expulsats i els uns es van escindir del partit i altres s'organitzaren al marge en organitzacions polítiques afines.»

«A la presó com que s'hi menjava molt malament, em vaig organitzar en una comuna amb altres presos que eren molt bona gent i ens fèiem el menjar nosaltres mateixos. Anàvem a comprar a l'economat de la presó i així subsistíem de la misèria dietètica.»

«També recordo que vaig anar a classes. Feien classes d'idiomes i aprengué a llegir i parlar bastant bé l'alemany que després em va fer molt servei quan vaig marxar a Alemanya, Suïssa i Dinamarca.»

Quan li donaren el permís per abandonar la presó, li feien falta uns avals i un lloc per anar a viure. No sabia com fer-ho per obtenir els avals; els seus companys de Mataró no l'ajudaren, en R. Cervantes ja havia marxat i amb en Rossend no s'hi relacionava a causa

de les seves diferències polítiques. Foren uns moments que es va sentir molt sol, fins que va poder trobar ajuda d'un noi del PCE.

«Vaig parlar amb en Maurici Moreno dirigent del partit. Aquest em va facilitar la manera de connectar amb una família de Valladolid. En arribar a Valladolid només hi pogué estar vuit dies ja que el fiador va tenir problemes familiars i em va dir que em busqués un altre lloc... Vaig entrar en contacte amb persones que havia conegut quan anava a signar diàriament al Jutjat i m'ajudaren a pagar una pensió, primer a una i després a una altre de basca, fins que el cap de poc vaig poder tornar a Mataró.»

Mentre va estar a Valladolid, va conèixer gent molt interessant i persones que l'acolliren i l'ajudaren en tot els sentits. Una vegada un company el va portar a veure el Barça, una altre vegada va ser convidat a dinar a casa d'una família i li van presentar al director del *Diario Norte de Castilla* el qual va parlar amb un alt dirigent de *Caritas Diocesana*, qui va entrar en contacte amb el bisbe Gregorio Modrego de Barcelona i aquest va poder intercedir a favor de l'Amadeu i va aconseguir que el Capità General de Catalunya li permetés la seva estada a Mataró.

No s'acabaren els problemes per l'Amadeu, ja que com que no tenia diners no sabia com fer-s'ho per anar amb tren fins a Barcelona, sabia que no els hi podia demanar més diners als companys que ja l'havien ajudat perquè tots ells eren treballadors i anaven també justos de diners.

«Recordava que tenia uns amics a Madrid, i sense pensar-m'ho dues vegades vaig anar a l'estació a agafar el tren, al cap de poc d'estar a l'estació se'm va presentar el director del *Diario Norte de Castilla*, que sabia la meua situació i em va comprar el bitllet fins a Madrid. En arribar allà decideixo anar a visitar a la família dels meus amics, els vaig explicar la meua situació i després de quedar-me uns dies a Madrid em pagaren el bitllet fins a Barcelona.»

El cap de poc d'arribar a Mataró es va assabentar que la seva mare estava endeutada a les botigues. La vida a la postguerra era molt dura, el cost de la vida havia augmentat moltíssim i la feina escassejava, especialment per una dona que era mare d'un pres,

d'aquesta situació popularment en deien “fer el pacte de la fam”. Tot i aquestes circumstàncies sempre li va enviar diners a la presó de Burgos.

Retornà a treballar al Forn del Vidre, però com que volia pagar els deutes immediatament es va buscar feina a casa d'un guixaire i hi anava a hores per treure's un sobre salari, tot i que a la Cooperativa es cobrava bé, però amb la situació de la seva família amb la mare vídua i tot plegat va voler resoldre la situació de precarietat el més aviat possible.

Tant bon punt l'Amadeu resolgué la situació econòmica familiar va poder aconseguir uns estalvis prou importants i va decidir anar-se'n a Europa a treballar. Ramon Cervantes i altres companys també ho havien fet, però ells havien marxat amb un contracte de treball, cosa que ell no va saber com fer-ho i va tenir alguns problemes que, com tot a la seva vida, va saber trobar-hi solució, gràcies a contactes i amics que se li van creuar pel camí.

La vida de l'Amadeu com es pot comprovar és tota una aventura plena de conflictes, d'intrigues i de desencerts, però rodejada de bones persones que sempre l'ajuden a sortir dels conflictes.

«Vaig tramitar un passaport per anar a Europa, però me'n van fer un d'estrany en què sense dir-ho era classificat de pres, per tant, tot i que marxava amb un bitllet correcte amb el bus de l'Europa Bus, vaig tenir problemes a la frontera de França i després, a l'arribada a Frankfurt, els problemes es repetirien amb la policia alemanya.» Va ser difícil que li concedissin el permís de residència, necessari per trobar feina, tot i que vivia a casa d'una família alemanya. Va anar al consolat espanyol perquè l'ajudessin i li aconsellaren que anés al sud d'Alemanya que segurament trobaria menys inconvenients.

A partir d'uns coneguts mariners bascos que feien una estada a Alemanya li facilitaren ajuda perquè anés a prop de Colònia on es va posar en contacte altra vegada amb l'associació catòlica de *Caritas*, la qual li va facilitar un habitatge destinat a gent pobre, on hi dormia i s'hi podia sopar. Des d'allà anà a la policia i aquesta li van fer un permís de residència per tres mesos prorrogable per sis més, i progressivament podia anar augmentant l'estada fins el permís definitiu. Quan va tenir el permís de residència de forma definitiva es va poder fer un nou passaport amb el que el 1965 va poder visitar a la seva mare a Mataró.

«Quan me'n vaig anar a Europa vaig voler arreglar les coses, de manera que la meua mare pogués cobrar una mensualitat suficient per poder viure dignament, no volia que tornés a passar per problemes econòmics. A la Cooperativa del Forn del Vidre, tots els socis cooperadors, teníem uns estalvis nominals destinats a la jubilació però jo vaig ordenar legalment que anessin a parar de manera periòdica a la meua mare, i ella va poder viure millor, quant jo vaig ser a Europa. Quan vaig trobar feina i vaig poder viure bé sempre li enviava diners per ajudar-la.»

Un cop situat legalment i sense problemes a Alemanya, es va posar en contacte amb el Partit Comunista Alemany i hi va militar durant un temps. L'Amadeu explica moltes coses dels alemanys, en té un record molt satisfactori, està convençut que tenen una cultura democràtica molt més madura que la nostra i que en molts sentits la seva educació és molt millor que la catalana. A Alemanya es va casar amb la seva dona la Ma. Lluïsa Vicente Peña amb la qui ha tingut dos fills, en Jordi i en Daniel.

Es va establir a Mataró de manera definitiva pel Nadal de 1978, quan en Franco ja era mort. Va anar a treballar a SUIENTEX de Barcelona, va fer de traductor dels formularis de la maquinària, durant deu anys fins que es va jubilar als seixanta cinc anys. En aquests moments no és de cap partit polític però admira a Jordi Pujol i és soci de l'Associació Catalana d'Expressos Polítics a Barcelona on hi col·labora fent traduccions de documents.

6.-Consideracions Generals:

En primer lloc voldria deixar clar que sóc conscient que la memòria històrica no és el mateix que un estudi històric, però són dues maneres de recuperar el passat i a la vegada les dues poden ser complementàries. La història és una eina per recuperar el passat a través de l'anàlisi i la raó, en canvi la memòria ho és des dels sentiments i els records de les persones. En aquest cas he apostat per la memòria històrica tot i complementant-la amb algunes consideracions que ajudin a emmarcar-les en el seu context històric.

També vull fer ressaltar que en la narració de les seves memòries, sovint les històries dels nostres protagonistes, no acaben de concordar del tot. Aquesta discordança és fruit de la

mateixa memòria històrica que entre les seves qualitats també té els seus inconvenients o limitacions, relatius a l'objectivitat i l'exactitud. No es pot demanar més.

A partir de les narracions d'aquests joves militants de les JSUC que visqueren la República i la Guerra Civil en podem extreure algunes consideracions que ens ajudin a apropar-nos a les condicions de vida d'aquell temps de manera més general i particular a la vegada.

L'adveniment de la República pels nostres entrevistats va ser com una festa que parlava de llibertats i de justícia però que no van pas observar diferències un dia per l'altre en la manera de viure quotidià. Va ser més tard quan en el seu entorn escolar varen poder assistir a les classes de l'escola racionalista gràcies a les llibertats republicanes que ho permetien. Poc a poc pogueren experimentar uns canvis en la societat mataronina que ells no van poder valorar a causa de la seva edat però no tardarien gaire a saber el seu significat.

Sens dubte, la guerra és el fet més rellevant de les seves vides i per extensió de la història del nostre país, tant pel seu desenvolupament com per les seves conseqüències socials i polítiques. Ni el 27 de gener a Mataró, ni l'1 d'abril de 1939 a la resta del territori espanyol, no es va acabar la Guerra Civil sinó que va començar la Victòria. La divisió entre vencedors i vençuts va perdurar fins el final de la dictadura.

Aquests joves, pel fet de ser-ho, no van haver d'anar al front de guerra, per tant la seva memòria ens explica les penúries de les seves famílies a la reraguarda, on el pare i germans anaren al front i després alguns d'ells van haver de marxar a l'exili. Les dificultats de la dona com a mare i treballadora van ser significatives tant per l'esforç en tirar endavant la família totes soles, sense l'ajuda del marit perquè estava al front i més tard a l'exili, com per la seva actitud participant a nivell personal en actes i accions en defensa de la República. Les mares dels nostres entrevistats en són una mostra real.

També ens parlen dels bombardeigs, de les dificultats de trobar menjar, de la precarietat de la vida quotidiana a la reraguarda. Amb tot, alguns d'ells decidiren estar organitzats i adquirir un compromís polític a l'organització infantil i juvenil, depenent del Partit Socialista Unificat de Catalunya, coneguda amb el nom dels Pioners. En el temps de la

Guerra Civil formaren part, entre altres organitzacions, del Socors Roig Internacional. En aquesta organització procuraven menjar pels soldats que estaven al front i els que estaven a l'hospital; enviaren els paquets dels familiars als corresponents malalts, confeccionaren abrigalls pels soldats, i algunes noies van anar fer d'infermeres als hospitals de Mataró.

Algunes de les noies, de les que tenim constància que hi participaren, són: Papeta Abril, Maria Sans, Teresa Cortina, Teodora Martínez, Virtudes Ruiz, Carme Verdalet, Montse Verdalet, Antonia Forns²³ i Leocadia Bellavista. Totes elles de les JSUC. També hi havia persones d'altres partits i sindicats que hi col·laboraren, i tantes d'altres que no pertanyien a cap partit i que es solidaritzaven amb la República²⁴.

Les seves vivències adquireixen un relleu particular quan ens adonem que comparteixen les responsabilitats d'una bona part de la societat treballadora d'aquell moments a Mataró, compromesa a salvar la República dins les directrius socialistes del PSUC.

El final de la guerra no van pas acabar els problemes; la misèria, la fam, les malalties infeccioses, la precarietat en el treball, especialment per a les dones que el seu marit havia lluitat en el front republicà o bé encara estava a l'exili. Amb totes aquestes dificultats que duraren dècades, també s'hi va sumar la repressió sistemàtica, que no es va limitar a la postguerra immediata sinó que va seguir fins a l'últim moment de la mort del Dictador.

Una bona part dels nois que havien anat el front republicà estaven a camps de concentració i a camps de treball i era necessari obtenir un aval perquè tornessin a casa; aquest aval havia d'estar refrendat per dues persones de confiança del règim. Una vegada tornats a casa van haver de fer tres anys de servei militar i entre una cosa i una altra hi deixaren sis anys de la seva vida. Els nostres entrevistats tot i que no anaren al front, sí que els hi va tocar anar a fer el servei militar.

Durant l'època franquista era molt difícil lluitar contra la Dictadura i a favor de retornar les llibertats republicanes al nostre país, tot i així els nostres joves es van organitzar de

²³Aquesta noia va morir a resultes d'haver donat sang a l'Hospital que hi havia al Col·legi dels Salesians de Mataró. Segons la informació de Teresina Cortina.

²⁴Informació a partir d'una entrevista amb Teresina Cortina, estiu de 2006.

nou de manera clandestina a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya. En primer lloc es van organitzar de manera esporàdica a Mataró i posteriorment es van anar posant en contacte amb enllaços de l'organització a Barcelona. Les persones que van exercir els càrrecs d'enllaç en Barcelona va ser en Rossend Dalmau i l'Amadeu Vives.

Eren temps molt difícils, tal com ho testifiquen els mateixos autors, no es podia fer gran cosa però feien amb molt de risc allò que era possible per informar a les classes treballadores a partir de les fàbriques i a la resta de la població amb pintades de quitrà per les parets o bé unes tirades amb "octavetes" informatives en moments puntuals i dates senyalades.

Totes aquestes accions tenien com objectiu fonamental informar a la població que encara que haguessin guanyat la guerra els franquistes, hi havia qui, d'alguna manera, lluitava per retornar les llibertats republicanes. Aquestes accions i objectius polítics tant es portaven a terme des de l'interior del país com des de fora, ja que l'organització política també estava recent organitzada a l'exili amb totes les seves contradiccions i crisis que va comportar la pèrdua de la Guerra Civil.

El treball polític en la clandestinitat era un treball compromès i molt arriscat, per això comportava respectar a unes mesures, en el moment d'acordar una cita, s'imposava l'estructura cel·lular de manera que no es coneguessin els membres pel nom ni tant sols el seu domicili; per aquest motiu les reunions no es feien a casa de ningú i s'imposava un sobrenom conegut com el nom de guerra. La metodologia es basava en l'experiència de diverses organitzacions comunistes en altres països i l'ensenyament de la pràctica política del socialisme català en temps anteriors.

Tot i aquestes precaucions, van ser detinguts el 1950 un grup de deu persones de Mataró, un grup de Vilanova i la Geltrú i un altre de Barcelona, el qual va ser l'origen de les detencions anteriors, en total quaranta persones. Sembla oportú doncs, parlar de la repressió durant l'època franquista, ja que va ser clau en la vida dels nostres entrevistats. La repressió no es va limitar als primers moments de la postguerra sinó que es va anar adaptant segons les circumstàncies i evolució de la societat espanyola. En cap moment va abaixar la guàrdia, es especialment significatiu que la jurisdicció militar, que s'expressava

en consells de guerra, durés fins el començament dels anys seixanta, amb la creació del *Tribunal de Orden Público* i va produir-se el traspàs a la jurisdicció civil. Amb tot, quan el règim li convenia continuava utilitzant els Consells de Guerra Sumaríssims.

Cal recordar que a Mataró, com a altres pobles del país, la cultura de la por va predominar de manera molt eficaç i va ser aplicada per diferents sectors dels vencedors. Era un magnífic marc per posar en marxa la repressió en totes les seves variants fins a l'extermini físic de l'individu. Acabada la guerra el *Diario de Mataró de la Falange Tradicionalista i de la JONS* publicava unes llistes inacabables dels ciutadans detinguts per la policia i per la mateixa Falange. Les persones que estaven a les llistes anaven directament a la presó de Mataró o al convent de les Caputxines, habilitat com a presó provisional, sense cap mena de límit temporal, i en molts casos passaven a la presó Model de Barcelona. Sembla superflu recordar que les garanties del procés de detenció i judici eren nul·les i que moltes de les acusacions eren falses o deformades.

Segons diversos historiadors, la presó Model de Barcelona durant el primer temps de la postguerra va estar marcada per la repressió contra els vençuts de la Guerra Civil: l'amuntegament, la fam, la misèria, la malaltia, la mort, les llargues condemnes i els afusellaments a la primera hora de la matinada. No n'hi va haver prou de la presó Model calgué habilitar el Palau de les Missions, la "xeca" de sant Elies...

Una vegada passada la repressió més cruenta, la que va del 1939 a 1942, a Mataró es va passar a la repressió més selectiva, aplicada a tots els que manifestessin qualsevol mena de rebuig al règim. Va ser la repressió vinculada ja directament a aquells que havien pogut organitzar un mínim de resistència o de lluita en contra de la Dictadura. En aquesta repressió a Mataró s'hi van veure involucrats militants de la CNT, del PSUC i els nostres entrevistats organitzats a les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya.

Les funcions policíiques eren acomplertes per membres del cos de policia política social. Tal com hem pogut observar en els relats dels nostres entrevistats, els interrogatoris anaven acompanyats de maltractaments tant físics com psicològics, i a més a més representava l'escorcoll del domicili particular de l'acusat sense cap document judicial ni cap respecte per les persones de la família que hi vivien, les quals eren tractades de manera brusca com si fossin delinqüents.

Per gairebé la majoria dels detinguts, els primers moments de la detenció eren els pitjors sense cap dubte. Durant molt de temps no hi va haver cap límit temporal. Els que havien caigut en mans dels agents de la repressió podien estar un temps indeterminat aïllats del món exterior i també dels seus companys d'infortuni: estaven totalment indefensos davant dels maltractaments i la tortura. Els testimonis recollits en les entrevistes ho testifiquen i, a més a més, tots ells coincideixen en que el que més desitjaven era que els portessin a la presó perquè acabessin amb la violència.

També hem pogut comprovar en les memòries que entre la detenció i el posterior ingrés a la presó i la convocatòria del Consell de Guerra podia passar molt de temps. Hi ha nombrosos casos que ho testifiquen, l'exemple dels nostres autors és un dels que ho corrobora. Les primeres detencions del grup de Barcelona va ser al desembre de 1949 i els altres el gener de 1950, la vista del judici i la sentència no es van produir fins el 1953. Després que el Capità General de la IV Regió Militar va recórrer a la revisió de la sentència encara passaren més temps fins que el *Consejo Supremo Militar* el dia 23 d'abril de 1954 va dictar sentència, amb un augment molt considerable de les penes.

Entre la primera i la segona detenció, alguns d'ells referen la seva vida i, tal com demanava les circumstàncies de l'edat, també es van casar i esperaven el naixement d'un fill o filla i quan va sortir la segona sentència va espatllar no només el projecte personal sinó en extensió al de la seva nova família.

L'estada a la presó representava com entrar en un altre món en el qual continuava existint la repressió però les seves característiques podien estar atenuades pel suport dels companys de grup, per les visites de la família i també pels grups de persones empresonades per causes polítiques, totes elles implicades en la lluita contra el franquisme, entre les quals existia una complicitat, i amb les xerrades entre uns i altres podien ajudar a millorar personalment i, fins i tot, imbuir-se de cultura general i política, tal com expliquen alguns dels nostres entrevistats: les converses en grups de repressaliats polítics van ser autèntiques classes magistrals de cultura general. Els grups polítics antifranquistes estaven organitzats a les presons de manera que s'exercia una formació general d'història i de política i aquesta organització va ser un puntal molt important especialment a les presons de Burgos i als penals com el d'*El Dueso*.

Els nostres entrevistats, tant els que van estar a la presó de Burgos com els que van estar al penal *El Dueso*, ens parlen de les discussions entorn el paper del PCE que volia dominar políticament i orgànicament tant al PSUC com la JSUC. És un fet polític que en aquests moments ha estat estudiat per alguns historiadors i complementat per diverses memòries de testimonis prou rellevant d'aquell moment .

Seria convenient fer-hi algunes reflexions perquè alguns dels nostres protagonistes van patir molta pressió per aquest motiu i especialment els que van anar a la presó de Burgos. En el seu començament tal com es diu a l'inici d' aquest treball, tant el PSUC com la JSUC van néixer a partir d'una fusió, amb esperit obert i d'unió arrelat a les tradicions socialistes i comunistes de Catalunya, en que es destacaven objectius nacionalistes com l'autodeterminació pròpies de l'ideari republicà de principis de segle XX. Si en el seu començament no hi va haver problemes entre el PCE i les organitzacions catalanes sociocomunistes penso que va ser perquè prioritzaven per damunt de tot la unitat enfront els atacs feixistes europeus i més encara el feixisme en la mateixa Guerra Civil al nostre país.

Aquesta lluita unitària, al cap de poc de la Guerra Civil es va acabar per diverses raons, les més importants van ser perquè els militants procedents del socialisme es van distanciar del partit i perquè els dirigents del PCE el que volien era un partit comunista que dominés la situació i no estaven d'acord amb l'amalgama de PSUC i JSUC que recollien alternatives socialistes, comunistes i nacionalistes. Per aquesta raó el PCE es va encarregar de fer una política comunista dura en la que els militants que no hi estaven d'acord eren marginats.

Finalment tant el PSUC com la JSUC depengueren del PCE, tot i així cal dir que malgrat l'actitud d'alguns dirigents, els militants del PSUC i de la JSUC, en el temps més durs de la repressió franquista van ser un referent i van tenir un paper molt destacat en la lluita del país contra la Dictadura de Franco.

Tornant amb els nostres testimonis, una vegada complerta la condemna, la sortida de la presó anava acompanyada del desterrament de l'empresonat a més de 150 quilòmetres, segons decidien les autoritats, del seu lloc de residència. En el supòsit de concedir-l'hi la

llibertat condicional, el pres necessitava per sortir l'aval d'un fiador, o sigui, d'una persona que vigilés la seva conducta, li proporcionés casa, manutenció i a poder ser lloc de treball. Tal com va passar en els nostres entrevistats, les penes de presó es podien veure reduïdes per l'aplicació d'indults que amb motiu de determinats esdeveniments concedia el Dictador. Al llarg del franquisme es van donar dotze indults, majoritàriament per motius religiosos: l'aprovació de la Llei fonamental de Successió de 1946; la celebració de l'Any Sant 1949; el Congrés Eucarístic de Barcelona 1952; la celebració de l'any Jacobeo i Marià 1954; la coronació de Joan XXIII, 1958; la coronació de Pau VI, 1963; el XXV aniversari de la victòria franquista 1964; l'Any Sant Compostelà 1965; els trenta anys del 18 de juliol de 1936, 1966; el XXXV aniversari de la designació de Franco com a cap d'Estat a l'inici de la Guerra Civil, 1971, i aquest últim va permetre l'indult als implicats en l'assumpte Matesa²⁵.

Quan van arribar a casa seva s'hagueren d'adaptar al seu entorn familiar i social més proper i no va ser pas senzill per tots. Alguns d'ells com hem pogut observar van tenir els seus problemes; de tipus familiar, trastorns físics i psicològics, trobar un lloc de treball, integrar-se a un entorn social acollidor... Tornar de la presó al cap d'uns anys no va ser del tot plaent.

No ens ha de passar per alt la importància que va tenir pels familiars dels presos passar per aquesta experiència, especialment per les dones que tant pel fet de ser-ho com per la consideració de ser mare o esposa de pres van ser marginades per la societat civil com per ser admeses a les fàbriques o en altres treballs, en són una prova les narracions dels nostres entrevistats.

Cal fer esment del paper que jugaren els cooperadors de la Cooperativa del Forn del Vidre. Una vegada acabada la guerra, la Cooperativa va ser el nucli principal de l'organització del Socors Roig, tot hi estar controlada per les autoritats franquistes. L'esperit cooperatiu, obrer i lluitador per aconseguir una solidaritat es veu clarament en les memòries de les persones que al tornar de la presó, troben un acolliment extraordinari dins de la Cooperativa. Es fa evident que la herència dels valors de Joan Peiró i les seves lliçons tant pel que fa al cooperativisme, com els valors democràtics de convivència en

²⁵TAMAMES, R. La República. La era de Franco. Madrid. Alianza Editorial. 1979. pp 370-371.

una societat plural no van ser en va.

Sabem que al cap de pocs anys, algunes persones emigraren a Europa com l'Amadeu Vives i Ramon Cervantes. Segons l'Amadeu perquè a la societat mataronina no s'hi trobaven còmodes, es sentien marginats per la situació de ser "expres" i els inconvenients d'una societat molt tancada i limitada en tots els sentits. Altres van ingressar de nou al PSUC després d'un temps considerable i altres no van voler saber-ne mai més res.

Fins aquí, doncs, les reflexions entorn la repressió en l'època en que Joan Bueno, Antoni Dalmau, Rossend Dalmau, Salvador Rovira, Romuald Grané, Lluís Riera, Jaume Vázquez i Amadeu Vives van viure amb totes les incerteses i valentia a l'organització política de les JSUC, fins i tot el canvi en les directrius polítiques d'aquesta organització quan va passar a ser Joventuts Comunistes de Catalunya depenent del PCE, per tant tal com ens confirmen els autors de la memòria, el seu grup va ser l'últim de les JSUC.

Tampoc voldria que restessin a l'anonimat: Francesc Vives Castellà, Ramon Cervantes Albarracin i Vicenç Morte Navarro. No ha estat possible connectar en cap familiar perquè els tres son morts i els seus familiars uns estan a Bèlgica i altres desconeixem on els podem trobar. Sabem, per militants del PSUC dels anys seixanta, que tant en R. Cervantes com en V. Morte, quan tornaren a Mataró, van militar de nou al PSUC.

Voldria que quedés constància que la por i la repressió en totes les seves formes van ser els instruments bàsics i més eficaços que va utilitzar el franquisme per mantenir-se en el poder. Però, tot i els mecanismes repressius, hi van haver homes i dones des de diferents organitzacions polítiques que van lluitar per restituir les llibertats democràtiques. D'aquí que la lluita per l'amnistia va esdevenir un factor clau en les mobilitzacions polítiques de l'antifranquisme, que a la vegada va esperonar la solidaritat i la mobilització social del país juntament amb la recuperació de l'estatut d'autonomia i les llibertats democràtiques: Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia, van ser els lemes d'unitat de les forces polítiques dins l'Assemblea de Catalunya.

El silenci que ha planat per damunt dels catalans republicans, en definitiva dels derrotats de la Guerra Civil a Catalunya, m'ha semblat, que era un silenci que el volien fer projectar per damunt dels nostres i de mi mateixa. Veia que si no tornàvem la paraula als

qui l'havien de tenir quan els pertocava, les generacions posteriors no la tindrien mai en la seva totalitat. És per aquesta raó que crec sincerament que és necessària recuperar la memòria dels derrotats de la Guerra Civil.

També crec que és convenient per la salut mental de la democràcia i per les mateixes persones que han patit la repressió a la seva pell, que es millor manifestar els sentiments de por i de sofriment que han passat. Crec que és una bona teràpia expressar-los amb tota llibertat i saber que hi ha algú que està interessat en recollir aquesta memòria i plasmar-la en lletra escrita perquè les noves generacions sàpiguen del seu esforç i la seva tenacitat en la lluita per una societat més justa i solidària.

Cal reparar moralment les víctimes i dotar-nos d'unes polítiques públiques que permetin cicatritzar les suposades ferides. Hem estat massa temps cultivant el silenci com a mitjà per esborrar el passat i ha resultat totalment inútil. Ni els governs de CiU a Catalunya, a partir de 1980, ni el del PSOE a partir de 1982 van ser capaços de dirigir una política basada en el record i molt especialment de les víctimes del franquisme.

L'aprovació al passat mes d'abril de la proposició presentada per IU-ICV, en la que es declara l'any 2006 "Any de la Memòria Històrica" obre el camí a un canvi d'actitud positiva per part de tots el partits del Parlament de Catalunya, a excepció del PP. Hem de tenir molt clar que és un dret ciutadà recuperar-la i per tant hem de treballar des de diferents àmbits per aconseguir-ho.

Per últim voldria expressar la meva gran satisfacció de poder realitzar aquest treball, per la seva riquesa amb el contacte amb les persones entrevistades, per compartir les estones que revivien els sofriments i les alegries, per poder escoltar-los i posar negre sobre blanc les seves narracions. Ha estat una experiència extraordinària i m'ha ajudat a restituir la meva salut històrica. A tots vosaltres moltes gràcies.

7.-Fonts Orals:

Entrevistes: Antoni Dalmau, maig de 2006.
Rossend Dalmau, maig 2006.
Joan Bueno, juny 2006.
Salvador Rovira, juliol 2006.
Romuald Grané, juliol 2006.
Lluís Riera Serrat, agost 2006.
Josep Vázquez, fill de Jaume Vázquez Acedo. Agost 2006.
Amadeu Vives Nicolau. Octubre 2006.

8.-Arxius Consultats:

Arxiu del Tribunal Militar núm. 3 de Barcelona.

Sumari:

Causa Ordinària 308-IV-50.núm. 16.177, full 1081. Consejo Superior de Justicia Militar.

Arxiu Comarcal del Maresme:

Governació. Cultura; 23 document núm. 21, 11, 13,

Governació. Cultura; 0011-27, doc. 4 i 6

Governació. Central: 001-13.

Governació. Ordre públic 611-612.

Governació 48.

Biblioteca de la Caixa d'Estalvis Laietana:

Butlletí Societat Iris.

Crònica de Mataró, 24 d'octubre de 1998.

Diari Llibertat 1936-1939.

Diario de Mataró. Òrgan de la Falange Tradicionalista y de la JONS. Mataró 1939-1940.

Mataró Report. 1948

9.-Bibliografia Consultada:

Associació Catalana d'Expressos Polítics. (2001) ; Notícia de la negra nit. Vides i veus a les presons franquistes (1939-1959).

Diputació de Barcelona.

- Banet, J. (1978); Catalunya sota el règim franquista. Blume.
- Caminal, M. (1985) ; Joan Comorera. Catalanisme i socialismo. 1913-1936. Empúries.
- Colomer, M. (1986); Cooperativisme i Moviment Obrer. Patronat Municipal de Cultura de Mataró i Alta-Fulla .
- Colomer, M. (2004); Margarida Abril. D'un roig encès. Fundació Pere Ardiaca.
- Colomer, M (2006); La Guerra Civil a Mataró. Abadia de Montserrat, amb el suport del Patronat Municipal de Mataró.
- Colomer, M. (2006) ; Recuperem la Nostra Història. Mataró anys trenta. Exposició. Editat per la Comissió de Memòria Històrica del Consell de la Gent Gran i Serveis de Benestar Social de l'Ajuntament de Mataró.
- Fontana, J. (1986); España bajo el franquismo, Crítica
- López Raimundo, G. (1993); Primera Clandestinidad. Memorias. Antàrtida. Ampúries.
- López Raimundo, G. (1995); Primera Clandestinidad. Segunda Parte. Antàrtida. Ampúries.
- Llonch Casanovas, M. (1997); El Gènere de Punt a Catalunya i Mataró. Patronat Municipal de Cultura de Mataró. Col·lecció Caps de Bou, 25.
- Llovet, J. (2000); MATARÓ, Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània. Caixa Laietana. Mataró.
- Marín, M. (2006); Història del Franquisme a Catalunya. Eumo .
- Marín, J.M., Molinero, C, i Ysás, P. (2001); Història política 1939-2000. Istmo, S.A.
- Martín Ramos, José Luis (2002); Rojos contra Franco. Historia del PSUC 1939-1947. Edhasa.
- Meroño, P. (2005); "Román"l'home que va organitzar el PSUC. Fundació Pere Ardiaca. Barcelona.
- Molinero,C.;Ysás,P. (2003); El règim franquista. Feixisme, modernització i consens. Eumo.
- Molinero, C.; Ysás, P; (1985) «PATRIA, JUSTÍCIA Y PAN» Nivell de vida i condicions de treball a Catalunya 1939-1951. La Magrana.
- Solé Barjau, Queral. (2004); A les presons de Franco. Proa.
- Tamames, R. (1979) ; La República. La Era de Franco. Alianza . Madrid.

Margarida Colomer i Rovira
Historiadora.

TÍTOLS PUBLICATS:

1. *Barcelona, quotidiana i sostenible*. Imma Mayol, primavera 1999
2. *La izquierda en el mundo del trabajo*. José Luis López Bulla, tardor 1999
3. *Rol de l'esquerra verda nacional*. Joan Saura, primavera 2001
4. *Europa a través de les ones. Comentaris europeus d'Antoni Gutiérrez Díaz al programa Els matins amb Josep Cuní*, estiu 2002
5. *Per una nova etapa en polítiques de joventut*.
Laura Giménez i Ingrid Llopart, tardor 2002
6. *Practicant la radicalitat democràtica: reflexions a l'entorn del Pla Comunitari de la Trinitat Nova*. Ismael Blanco, hivern 2002
7. *Territori, municipis i conflicte polític a Catalunya (1995-2003)*.
Jaume Bosch, hivern 2003
8. *La quotidianitat, un nou valor polític? Reflexions entorn l'actual organització del temps (Premi Nous Horitzons 2003)*. Sara Moreno, primavera 2003
9. *Les polítiques de temps: Un repte per a les polítiques de l'Estat del Benestar*.
Teresa Torn, tardor 2003
10. *Modernitzar l'Administració pública des de l'esquerra*. Quim Brugué, hivern 2003
11. *El concepte de nous moviments socials: una revisió crítica*. Xavier Godàs, hivern 2004
12. *Els projectes educatius de ciutat de segona generació. Del govern tradicional a la "governance" comunitària (Premi Nous Horitzons 2004)*.
Jordi Collet i Sheila González, primavera 2004
13. *Com fer participatius els pressupostos de la Generalitat?*
Jordi Pascual i Elena Rovira, hivern 2004
14. *barcelona en minúscules. Ara, la barcelona quotidiana*. Imma Mayol, hivern 2004

15. *Iniciativa per Catalunya Verds (1987-2004). Una història de l'esquerra verda a Catalunya.* Marc Rius, hivern 2005
16. *Habitatge i immigració. Claus per a una nova política d'habitatge (Premi Nous Horitzons 2005).* Jordi Bosch i Olga Gibaja, primavera 2005
17. *L'aparició de la ciutadania global. Quan les mobilitzacions han canviat consciències, quan els vots han canviat governs.* Joan Herrera, primavera 2005
18. *La diferència de gènere. Anàlisi del comportament electoral de les dones a Catalunya.*
Marta Cantijoch i Raül Tormos, estiu 2005
19. *A l'Hospitalet, primer les persones. Una ciutat per conèixer, créixer i ser feliç.*
Tallers de reflexió d'ICV de l'Hospitalet de Llobregat.
Coordinació: Lluís Esteve. Tardor 2005
20. *35è aniversari de la constitució del Comitè Nacional de la Joventut Comunista de Catalunya.* Acte commemoratiu a Barcelona, 9 de juny de 2005.
Hivern 2005
21. *La recuperació de la memòria històrica*
Hivern 2006
22. *Mobilitzacions a la Barcelona de tombant de segle. Moviments socials i incidència política.* Lluc Peláez, en col·laboració amb l'Equip de Moviments Socials de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB.
Primavera 2006.
23. *Federalisme i Estat plurinacional: Una parella inseparable? Conceptes i mecanismes institucionals per a l'organització territorial d'una societat plural des de la radicalitat democràtica. (Premi Nous Horitzons 2006).*
Bertran Cazorla Rodríguez, estiu 2006
24. *Dones, les altres polítiques.*
Dolors Comes d'Argemir, tardor 2006
25. *Mirades i Reflexions. Bases per a la construcció d'una Agenda postneoliberal.*
Realització: IBASE, hivern 2007

Si desitjeu rebre gratuïtament *El pensament i l'acció*, adreceu-vos a:

Fundació Nous Horitzons
c/ Ciutat, 7
08002 Barcelona
Fax: 93 412 42 52
Telf. 93 301 06 12
E-mail: fundacio@noushoritzons.cat

Els números publicats també poden ser descarregats des de la pàgina web de la Fundació Nous Horitzons: <http://www.noushoritzons.cat>

Nom/institució _____

Adreça _____

Prego m'enviïn els següents *El pensament i l'acció* (indiqueu número, autor i títol):

Data _____

 Fundació Privada Nous Horitzons

nous
horitzons
fundació

c/ Ciutat, 7

08002 Barcelona

Telf. 93 301 06 12

Fax: 93 412 42 52

E-mail: fundacio@noushoritzons.cat

www.noushoritzons.cat